

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

نظرات استدلالی شورای نگهبان

در بررسی

طرح اصلاح مواد می از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳

مرحله اول: جلسات ۱۳۸۸/۷/۲۹ و ۱۳۸۸/۸/۶ شورای نگهبان

مرحله دوم: جلسه ۱۳۸۸/۱۲/۲۵ شورای نگهبان

مرحله سوم: جلسه ۱۳۹۰/۷/۶ شورای نگهبان

مرحله چهارم: جلسه ۱۳۹۰/۹/۲ شورای نگهبان

استخراج، تنقیح و تدوین: محمد امینی زاده

بازبینی: کاظم کوهی اصفهانی

طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳

۱- مقدمه

طرح «اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳» را عده‌ای از نمایندگان مجلس شورای اسلامی به منظور ضرورت بازنگری در قانون نظام وظیفه بر اساس مقتضیات و شرایط روز به مجلس تقدیم کردند. در مقدمه توجیهی این طرح، ضرورت ارائه این طرح به صورت زیر تبیین شده است: «خدمت نظام وظیفه یکی از ارکان دفاعی و امنیتی کشور بوده که دامنه آثار آن اغلب اتباع نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به‌خصوص جوانان ذکور و ابعاد امنیتی، دفاعی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و روانی جامعه را در برمی‌گیرد. امروز در ضرورت بازنگری در قانون نظام وظیفه بر اساس مقتضیات و شرایط روز تردیدی نیست. مواد اصلاحی با همکاری همه دستگاه‌های ذی‌ربط خصوصاً ستاد کل نیروهای مسلح تهیه شده است.»

یک فوریت این طرح، در جلسه علنی مورخ ۱۳۸۹/۷/۱۷ مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و برای بررسی به کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی به عنوان کمیسیون اصلی ارجاع شد. کمیسیون مزبور پس از بحث و بررسی طرح پیشنهادی، نهایتاً آن را در جلسه مورخ ۱۳۸۸/۳/۲۷ کمیسیون، با اصلاحاتی در مواد طرح به تصویب رساند و گزارش آن را به مجلس شورای اسلامی تقدیم کرد. مجلس نیز در تاریخ ۱۳۸۸/۷/۱۵، مصوبه مزبور را با اصلاحاتی تصویب و برای طی مراحل قانونی مقرر در اصل ۹۴ قانون اساسی به شورای نگهبان ارسال کرد. شورای نگهبان در جلسات مورخ ۱۳۸۸/۷/۲۹ و ۱۳۸۸/۸/۶ خود، پس از بررسی مصوبه، با اعلام مغایرت مفاد این مصوبه با اصول ۳، ۵۲، ۷۵، ۸۵ و ۱۷۲ قانون اساسی و وجود برخی ابهام‌ها در آن، نظر خود را طی نامه شماره ۸۸/۳۰/۳۶۳۷۵ مورخ ۱۳۸۸/۸/۱۱ به مجلس اعلام کرد. کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس برای رفع ایراد شورای نگهبان با تشکیل جلسه در ۱۳۸۸/۱۱/۱۳ اصلاحات لازم را در مصوبه انجام داد که در جلسه علنی مجلس مورخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۶ به تصویب نمایندگان رسید. پس از وصول مصوبه به شورای نگهبان، این شورا در جلسه ۱۳۸۸/۱۲/۲۵ پس از بررسی مصوبه، بیشتر ایرادهای سابق خود بر مصوبه را همچنان پابرجا دانست و مجدداً مصوبه را برای اصلاح به مجلس شورای اسلامی بازگرداند. کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجدداً بررسی ایرادهای شورای نگهبان را در دستور رسیدگی جلسه مورخ ۱۳۹۰/۵/۲۳ خویش قرار داد و با حضور نماینده محترم شورای نگهبان، اصلاحات لازم در مصوبه را با اکثریت آراء به تصویب رساند و گزارش آن را به مجلس شورای اسلامی ارائه کرد. این اصلاحات در جلسه علنی ۱۳۹۰/۶/۷ به تصویب نمایندگان رسید و برای اظهارنظر به شورای نگهبان ارسال شد. اعضای شورای نگهبان در جلسه مورخ ۱۳۹۰/۷/۶ خود، همچنان دو مورد از اشکال‌های قبلی را به قوت خود باقی دانستند و برای بازنگری به مجلس بازگرداندند. جلسه بررسی مجدد این مصوبه در کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی در تاریخ ۱۳۹۰/۷/۲۶ با حضور نماینده محترم شورای نگهبان برگزار شد و اصلاحات لازم در آن اعمال گردید و در تاریخ ۱۳۹۰/۸/۲۲ نیز به تصویب نمایندگان رسید. با وصول مصوبه اصلاحی به شورای نگهبان، این شورا بررسی آن را در دستور جلسه ۱۳۹۰/۹/۲ قرار داد و نظر خود مبنی بر مغایرت نداشتن آن با موازین شرع و قانون اساسی را طی نامه شماره ۹۰/۳۰/۴۴۵۹۶ مورخ ۱۳۹۰/۹/۲ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد.

۲- بحث و بررسی شورای نگهبان پیرامون طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳، مصوب ۱۳۸۸/۷/۱۵ مجلس شورای اسلامی (مرحله اول)

۲-۱- ماده ۴

”ماده ۴ - بند «الف» ماده (۴)^۱ به شرح ذیل اصلاح و تبصره (۳) آن حذف می‌شود:

الف- مدت خدمت دوره ضرورت (۲۴) ماه است و در صورتی که مشمولان مازاد و یا کمتر از تعداد مورد نیاز باشد، ستادکل با کسب اجازه از فرماندهی کل آن را به کمتر یا بیشتر از مدت دوره ضرورت تغییر می‌دهد.

تبصره- دوره خدمت ضرورت وظیفه برای مشمولین دارای مدرک دیپلم یا معادل آن دو ماه، فوق دیپلم یا معادل آن چهار ماه، کارشناسی پیوسته و ناپیوسته یا معادل آن شش ماه، کارشناسی ارشد یا معادل آن هشت ماه و دکترای تخصصی یا معادل آن ده ماه کسر می‌گردد.

کاهش دوره خدمت موضوع این بند و تبصره ذیل آن نافی تصمیمات ستاد فرماندهی کل قوا در این زمینه نمی‌باشد.”

۲-۱-۱- نظرات استدلالی

۲-۱-۱-۱- دیدگاه ابهام

به موجب بند (۴) اصل ۱۱۰ قانون اساسی، «فرماندهی کل نیروهای مسلح» از جمله وظایف و اختیارات رهبری برشمرده شده است و قوانین و مقررات مربوط به خدمت وظیفه عمومی نیز از امور مهم در زمینه نیروهای مسلح می‌باشد، لذا تصمیم‌گیری در این زمینه از اختیارات رهبری می‌باشد. از آنجا که به موجب برخی مواد این مصوبه، تعداد مشمولین و معافیت‌ها از خدمت وظیفه عمومی دستخوش تغییرات جدی شده است و از سوی دیگر تصریح نشده است که آیا این تغییرات با تأیید فرمانده کل قوا صورت پذیرفته است یا خیر؛ لذا با وجود این ابهام، امکان اظهار نظر شورای نگهبان در خصوص مغایرت یا عدم مغایرت این مصوبه با قانون اساسی و موازین شرع وجود ندارد.

۱. ماده ۴ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۴- خدمت وظیفه عمومی ۳۰ سال است و مراحل آن برای کلیه مشمولان به شرح زیر است:

الف- دوره ضرورت دو سال و در صورتی که مشمولان مازاد بر نیاز باشند، شورای عالی دفاع می‌تواند این مدت را تا ۱۸ ماه تقلیل دهد.

ب- دوره احتیاط ۸ سال.

ج- دوره ذخیره اول ۱۰ سال.

د- دوره ذخیره دوم ۱۰ سال.

تبصره ۱- تاریخ شروع و پایان خدمت در مراحل احتیاط و ذخیره از تاریخ پایان خدمت دوره ضرورت محاسبه می‌گردد و در هر حال تاریخ خاتمه آن از سن ۵۰ سالگی تجاوز نخواهد کرد.

تبصره ۲- در مواقع ضرورت و بسیج همگانی ممکن است افراد مشمول این قانون تا سن شصت‌سالگی نیز احضار شوند.

تبصره ۳- مفاد بند الف این ماده نسبت به مشمولانی مجری است که از اول فروردین ماه سال ۱۳۶۳ به خدمت اعزام شوند.»

۲-۱-۱-۲- دیدگاه مغایرت

تغییر مدت دوره خدمت ضرورت برای مشمولین دارای تحصیلات، موجب کاهش توان رزمی و از آن مهم‌تر توان علمی نیروهای مسلح می‌گردد، لذا از این جهت مغایر بند (۱۱) اصل ۳ قانون اساسی است. مبتنی بر این اصل، دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل ۲، همه امکانات خود را برای تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی و نظام اسلامی کشور به کار برد.

۲-۱-۱-۳- دیدگاه عدم مغایرت

بر اساس ماده ۴ قانون خدمت نظام وظیفه مصوب ۱۳۶۳، خدمت نظام وظیفه با شرح مراحل مشخص، ۳۰ سال تعیین شده است و در این ماده نیز دوره ضرورت تغییر پیدا نکرده است. بنابراین لطمه و خللی به سی سال مذکور در ماده مذکور و در نتیجه توان رزمی نیروهای مسلح وارد نخواهد شد و اختیارات فرماندهی کل قوا نیز وفق ذیل ماده (۴) این مصوبه، کما کان به قوت خود باقی است، لذا از این جهت ایرادی به ماده فوق وارد نمی‌باشد.

۲-۱-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به اینکه بعضی از مواد مذکور در این مصوبه نیاز به تأیید مقام معظم رهبری مدظله العالی دارد، اعلام فرمائید آیا تأییدیه معظم له اخذ گردیده یا نه؟ پس از رفع این ابهام اظهار نظر خواهد شد.

۲-۲- ماده ۲۱

«ماده ۲۱- در ماده (۳۲)^۲ عبارت «حوزه علمیه قم و یا نماینده رسمی آن»، به شرح زیر اصلاح می‌شود:
«حوزه‌های علمیه قم، خراسان رضوی و اصفهان و یا نماینده رسمی آنها.»

۲-۲-۱- نظرات استدلالی

۲-۲-۱-۱- دیدگاه مغایرت و ابهام

حوزه‌های علمیه در سراسر کشور و در استان‌ها و شهرهای مختلف، در راستای رسالت خویش مشغول فعالیت علمی و تربیتی هستند و بنابراین، فعالیت حوزه‌ها فقط به سه شهر قم، اصفهان و مشهد خلاصه نمی‌شود. با این وجود، شورای عالی حوزه که بر اساس انتخاب جامعه مدرسین حوزه علمیه و تأیید مراجع معظم تقلید تشکیل

۱. ماده ۳۲ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۳۲- طلاب علوم دینی که قبل از رسیدن به سن مشمولیت و یا اعزام هم طبقه خود طبق ضوابط شورای مدیریت حوزه علمیه قم و یا نماینده رسمی آن در شهرستان‌ها به تحصیل اشتغال ورزیده در مدت تحصیل می‌توانند از مزایای ماده ۳۱ قانون استفاده کنند، ارزشیابی میزان تحصیل با شورای مدیریت و یا نماینده آن خواهد بود.»

شده است، برای مدیریت و نظارت بر حوزه‌های علمیه سراسر کشور، «مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه» را بنیان نهاده است. با عنایت به این موضوع، محدود نمودن حوزه‌های علمیه در این ماده، به حوزه علمیه قم، خراسان رضوی و اصفهان نوعی تبعیض به شمار می‌رود. از سوی دیگر، عدم تعیین محدوده نمایندگی هر کدام از این حوزه‌ها برای اعطای نمایندگی به حوزه‌های دیگر شهرها موجب ایجاد ابهام در این ماده شده است.

۲-۱-۲-۲- دیدگاه عدم مغایرت

بر اساس اصلاح به عمل آمده، مراجعی که در مورد اشتغال به تحصیل طلاب علوم دینی، مرجع اعلام نظر می‌باشند «شورای مدیریت حوزه‌های علمیه قم، خراسان رضوی و اصفهان و یا نماینده رسمی آنها در شهرستان‌ها» می‌باشند؛ به این معنا که در این سه شهر، مدیریت حوزه‌های این سه شهر و در مورد سایر شهرها نماینده رسمی این سه مدیریت در آن شهرها مرجع اعلام نظر است، لذا از این جهت ابهامی در این ماده وجود ندارد.

۲-۲-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۲۱) در خصوص اصلاح ماده (۳۲)، از این نظر که محدوده نمایندگی هر کدام از حوزه‌های مذکور معلوم نیست ابهام دارد، با اصلاح مورد به شرح زیر رفع ابهام می‌گردد: «مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه یا نمایندگان رسمی آن و یا با مجوز رسمی شورای عالی حوزه‌های علمیه»

۲-۳-۲- ماده ۲۵

«ماده ۲۵- ماده (۳۶) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۳۶- مشمولین دارای مدرک کارشناسی و بالاتر علاقه‌مند به تحصیل در خارج از کشور در صورتی که از نظر مقررات این قانون و وزارتخانه‌های علوم و بهداشت، حائز شرایط ادامه تحصیل در خارج از کشور باشند و دانشگاه‌ها و رشته‌های آنها مورد تأیید وزارتخانه‌های فوق باشد، می‌توانند با سپردن تضمین‌های لازم با استفاده از مقررات این قانون برای تحصیل به خارج از کشور مسافرت نمایند.»

۲-۳-۱- نظرات استدلالی

۲-۳-۱-۱- دیدگاه مغایرت

---

۲. ماده ۳۶ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۳۶- فارغ‌التحصیلان دیپلمه در صورتی که از نظر مقررات این قانون و بنا به گواهی وزارت فرهنگ و آموزش عالی حائز شروط اشتغال به تحصیل در خارج از کشور باشند و ادامه تحصیل آنان در رشته‌های مورد تأیید وزارت فرهنگ و آموزش عالی باشد، می‌توانند با استفاده از مقررات معافیت تحصیلی برای ادامه تحصیل به خارج از کشور مسافرت کنند.»

در این ماده نسبت به طلاب حوزه‌های علمیه که برای ادامه و تکمیل تحصیلات خویش، علاقه‌مند به تحصیل در خارج کشور هستند، پیش‌بینی‌های لازم به عمل نیامده است و از این جهت میان دانشجویان و طلاب حوزه‌های علمیه تبعیض ایجاد کرده است، لذا این ماده به علت ایجاد تبعیض ناروا میان افراد ملت، مغایر بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی است.

۲-۳-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۲۵) مبنی بر اصلاح ماده (۳۶)، از این جهت که شامل طلاب حوزه علمیه نمی‌شود، مغایر بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی شناخته شد.

۲-۴-۲- ماده ۲۶

«ماده ۲۶- ماده (۳۷) به شرح زیر اصلاح و تبصره ذیل آن حذف می‌گردد:

ماده ۳۷- ایرانیان مقیم خارج از کشور، فرزندان مأمورین ثابت دولت جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور و همچنین کسانی که قانوناً تحت کفالت یا ولایت قانونی آنها هستند، چنانچه در حین تحصیل در مدارس ایرانی مستقر در خارج از کشور و یا مؤسسات آموزشی کشورهای خارج مورد تأیید آموزش و پرورش به سن مشمولیت برسند از معافیت تحصیلی بهره‌مند می‌گردند و ادامه تحصیل آنان تا سقف یک سال پس از فراغت از تحصیل در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی خارج از کشور که مورد تأیید وزارتین علوم یا بهداشت هستند بلامانع می‌باشد.»

۲-۴-۱- نظرات استدلالی

۲-۴-۱-۱- دیدگاه مغایرت

در این ماده، بهره‌مندی از معافیت تحصیلی را صرفاً شامل کسانی دانسته است که در مدارس ایرانی یا مؤسسات آموزشی کشورهای خارجی مورد تأیید آموزش و پرورش تحصیل می‌کنند و نسبت به کسانی که مشغول به تحصیل در حوزه‌های علمیه خارج از کشور هستند، پیش‌بینی‌های لازم به عمل نیامده است. از این جهت در این ماده، میان محصلان آموزشی و طلاب حوزه‌های علمیه تبعیض ایجاد شده است که با توجه به منع هرگونه تبعیض ناروا میان افراد ملت در بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی، این مصوبه مغایر با قانون اساسی است.

---

۴. ماده ۳۷ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۳۷- دانش‌آموزانی که قبل از سن مشمولیت بخواهند در خارج از کشور ادامه تحصیل دهند در صورتی که مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش باشد، می‌توانند از معافیت تحصیلی برای ادامه تحصیل در خارج از کشور استفاده نمایند.

تبصره- فرزندان ایرانیان مقیم خارج از کشور و فرزندان مأمورین ثابت دولت جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور، همچنین کسانی که قانوناً تحت کفالت یا ولایت قانونی آنها هستند تا اخذ دیپلم از مقررات این ماده مستثنی بوده و ادامه تحصیل آنان در رشته‌های عالی و دانشگاهی با تأیید وزارت فرهنگ و آموزش عالی بلامانع خواهد بود.»

۲-۴-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۲۶) دائر به اصلاح ماده (۳۷)، از این نظر که شامل تحصیل در حوزه علمیه نمی‌شود، مغایر بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی شناخته شد.

۲-۵-۲- ماده ۲۷

”ماده ۲۷- ماده (۳۸)° به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۳۸- آئین‌نامه اجرایی مواد این بخش، توسط وزارت دفاع با کسب نظر از حوزه‌های علمیه قم، خراسان رضوی، اصفهان، وزارتخانه‌های کشور، علوم، بهداشت، آموزش و پرورش و دانشگاه آزاد اسلامی و سازمان ظرف حداکثر شش‌ماه تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.”

۲-۵-۱- نظرات استدلالی

۲-۵-۱-۱- دیدگاه مغایرت

در این ماده، نظرخواهی نسبت به مفاد آیین‌نامه اجرایی مواد این بخش را محدود به استفاده از نظرات حوزه‌های علمیه قم، خراسان رضوی و اصفهان کرده است، حال آنکه نظرخواهی از این سه حوزه و محروم کردن دیگر حوزه‌های کشور از ارائه نظرات خویش در خصوص آیین‌نامه اجرایی مواد این بخش، وجهی ندارد و مستلزم تبعیض ناروا میان حوزه‌های علمیه است. از این جهت، با بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی مبنی بر لزوم رفع تبعیضات ناروا مغایرت دارد. بر این اساس، شایسته است آئین‌نامه اجرایی مواد این بخش با کسب نظر از نهادی همچون شورای عالی حوزه که بر اساس انتخاب جامعه مدرسین حوزه علمیه و تأیید مراجع معظم تقلید تشکیل شده است و با حوزه‌های علمیه سراسر کشور در ارتباط است، تهیه و تدوین گردد تا نظرات همه حوزه‌های علمیه و همه خصوصیات دیگر در این آیین‌نامه رعایت بشود.

۲-۵-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۲۷)، (اصلاح ماده ۳۸)، مبنیاً بر ایراد ذیل ماده (۲۱) ابهام دارد، پس از رفع ابهام اظهار نظر خواهد شد.

۲-۶-۲- ماده ۲۹

° - ماده ۳۸ - آیین‌نامه اجرایی مواد این بخش از طرف وزارتخانه‌های کشور، دفاع، سپاه، آموزش و پرورش و فرهنگ و آموزش عالی و با کسب نظر از شورای مدیریت حوزه علمیه قم اداره وظیفه عمومی تهیه و تصویب و به موقع اجراء گذاشته خواهد شد.

«ماده ۲۹- ماده (۴۱)^۶ به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۱- کلیه مشمولین وظیفه باید قبل از اعزام به خدمت توسط یک پزشک از نیروهای مسلح معاینه شوند و در صورت نبودن پزشک از نیروهای مسلح، توسط پزشکان غیر نظامی متعهد که صلاحیت آنان به وسیله نیروی انتظامی تأیید شده باشد، معاینه خواهند شد.

تبصره ۱- اظهار نظر در مورد معافیت پزشکی مشمولین توسط سه نفر پزشک نیروهای مسلح در هر شهرستان صورت می‌گیرد، رأی اکثریت این پزشکان معتبر است.

تبصره ۲- نیروهای مسلح موظفند پزشکان مورد نیاز شوراهای پزشکی را به نیروی انتظامی معرفی نمایند. در صورتی که تأمین پزشکان مورد نیاز از نیروهای مسلح امکان پذیر نباشد، نیروی انتظامی از پزشکان غیرنظامی مورد تأیید در شورای پزشکی استفاده می‌نماید.

تبصره ۳- دولت مکلف است همه ساله هزینه تجهیز و تشکیل شورای پزشکی و شورای عالی پزشکی، فوق‌العاده پزشکان عضو شوراهای مذکور و همچنین هزینه معاینات تخصصی مشمولینی که از پرداخت هزینه معاینات معاف هستند و هزینه‌های اجرای تبصره‌های (۳) و (۴) ماده (۳۹) را در اعتبارات نیروی انتظامی و بیمارستان‌های ذی‌ربط پیش‌بینی نماید.»

۲-۶-۱- نظرات استدلالی

۲-۶-۱-۱- دیدگاه مغایرت

به موجب تبصره (۳) این ماده، دولت مکلف شده است همه ساله هزینه‌های ذکر شده در این تبصره را در اعتبارات نیروی انتظامی و بیمارستان‌های ذی‌ربط پیش‌بینی نماید، اما محل تأمین هزینه اجرای این تبصره تعیین نشده است، لذا از این جهت مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ زیرا بر اساس اصل مزبور، طرح‌های قانونی که نمایندگان به مجلس شورای اسلامی ارائه می‌دهند، در صورتی که به افزایش هزینه عمومی بیانجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق تأمین هزینه جدید معلوم شده باشد. بر این اساس، با توجه به اینکه مصوبه کنونی مجلس، به صورت طرح از سوی نمایندگان به مجلس تقدیم شده است، به لحاظ عدم پیش‌بینی طریق تأمین بار مالی ناشی از اجرای تبصره (۳) این ماده، مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است.

۲-۶-۱-۲- دیدگاه عدم مغایرت

---

۶. ماده ۴۱ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۴۱- معاینه مشمولان به وسیله یک نفر پزشک از نیروهای مسلح انجام می‌شود و در صورت نبودن پزشک از نیروهای مسلح از پزشکان غیرنظامی که صلاحیت آنان به وسیله بهداری محل و فرماندار یا بخشدار محل تأیید شده باشد، استفاده خواهد شد.

تبصره ۱- اظهار نظر در مورد معافیت پزشکی مشمولان باید توسط سه نفر پزشک که مورد تأیید رئیس بهداری و فرماندار محل باشند انجام شود و رأی اکثریت این پزشکان معتبر است.

تبصره ۲- مدیران عامل بهداری هر استان موظفند پزشکان مورد نیاز شوراهای پزشکی موضوع تبصره را تعیین و به فرمانداری محل معرفی نمایند.»

تشکیل شورای پزشکی و انجام معاینه توسط پزشک غیر نظامی و... که مستلزم هزینه مالی برای دولت است، موضوعی نیست که به تازگی در این مصوبه پیش‌بینی شده باشد، بلکه این مسائل در ماده ۴۱ قانون فعلی نیز وجود داشته است. مجلس در مصوبه کنونی، درصدد بوده است صرفاً از نظر ارائه راهکار اجرایی، ماده فعلی را روشن‌تر کند. بر این اساس، مصوبه کنونی هزینه مالی جدیدی را برای دولت ایجاد نکرده است، لذا مغایرتی با اصل ۷۵ قانون اساسی ندارد.

۲-۶-۱-۳- دیدگاه ابهام

به موجب تبصره (۳) این ماده، دولت مکلف شده است همه ساله هزینه معاینات تخصصی مشمولینی که از پرداخت هزینه معاینات معاف هستند را در اعتبارات نیروی انتظامی و بیمارستان‌های ذی‌ربط پیش‌بینی نماید. در نتیجه این تبصره، برخی مشمولین از پرداخت هزینه معاینات تخصصی معاف هستند. با این حال، در این مصوبه مشخص نشده است مشمولین معاف از پرداخت هزینه‌ها چه کسانی هستند؛ لذا از این جهت دارای ابهام می‌باشد.

۲-۶-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان ماده مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۲-۷- ماده ۳۰

”ماده ۳۰- ماده زیر به عنوان ماده (۴۲) مکرر به قانون الحاق می‌گردد:

ماده ۴۲ مکرر- مشمولینی که در شورای پزشکی شهرستان مربوط با معاینه بالینی معاف از خدمت تشخیص داده نشده، به تشخیص این شورا یا اعتراض مشمول یا رئیس واحد وظیفه عمومی مربوط، نیاز به معاینه تخصصی داشته باشند، رئیس حوزه موظف است آنان را به نزدیکترین مرکز مجهز وزارت بهداشت، یا بیمارستان‌های نیروهای مسلح معرفی نماید تا مورد معاینه قرار گرفته و نتیجه معاینه تخصصی جهت تصمیم‌گیری به شورای پزشکی همان شهرستان ارسال و در صورت اصرار بر اعتراض مشمولین با تأمین هزینه‌ها از سوی مشمول نتایج جهت تصمیم‌گیری به شورای عالی پزشکی متشکل از پزشکان متخصص استان ارسال گردد.

تبصره ۱- مشمولینی که متقاضی معاینه تخصصی باشند، قبلاً باید هزینه‌های پیش‌بینی شده را به حساب دولت پرداخت نموده، پس از معاینه طبق این قانون با آنان رفتار می‌شود. مشمولینی که به تشخیص شورای پزشکی نیاز به معاینه تخصصی دارند، همچنین مددجویان مشمول تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور، افرادی که به تأیید کمیته امداد امام خمینی(ره) محل فاقد تمکن مالی هستند از پرداخت وجه مزبور معاف می‌باشند.

تبصره ۲-...”

۲-۷-۱- نظرات استدلالی

۲-۷-۱-۱- دیدگاه مغایرت

ماده ۴۲ مکرر، سابقه‌ای در قانون فعلی نداشته و مرحله‌ای جدید در رسیدگی به معافیت پزشکی و اعتراض به آن را ایجاد کرده و تبصره (۱) آن برخی مشمولین (مشمولینی که به تشخیص شورای پزشکی نیاز به معاینه تخصصی دارند، مددجویان مشمول تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور و افرادی که به تأیید کمیته امداد امام خمینی (ره) محل فاقد تمکن مالی هستند) را از پرداخت هزینه معاینات پزشکی معاف کرده است. اما نکته قابل ذکر آن است که در مصوبه کنونی، مشمولین معاف از پرداخت وجه معاینات پزشکی نسبت به قانون فعلی خدمت و وظیفه عمومی از لحاظ دامنه شمول توسعه یافته و به برخی دیگر از نیازمندان؛ همچون مددجویان تحت پوشش سازمان بهزیستی نیز تسری پیدا کرده است. با این وصف، از آنجا که توسعه افراد مشمول معافیت از پرداخت وجه معاینات پزشکی، مستلزم افزایش هزینه‌های عمومی و کاهش درآمدهای دولت می‌شود، باید شرایط مندرج در اصل ۷۵ قانون اساسی در تصویب این ماده، مراعات می‌شد که به لحاظ عدم رعایت این شرایط، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است. وفق اصل ۷۵ قانون اساسی، «طرح‌های قانونی و پیشنهادها و اصلاحاتی که نمایندگان در خصوص لوایح قانونی عنوان می‌کنند و به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.» بر این اساس، از آنجا که این ماده به صورت «طرح» در مجلس مطرح شده است، نمایندگان ارائه‌دهنده، می‌بایست به دلیل افزایش هزینه‌ای که این مصوبه برای دولت ایجاد می‌کند، نحوه تأمین هزینه‌های مترتب بر آن را در این ماده پیش بینی می‌کردند که با توجه به عدم پیش‌بینی طریق تأمین این هزینه‌ها، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است.

۲-۷-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۳۰)، (ماده ۴۲ مکرر)، از این جهت که افراد مشمول معافیت از پرداخت وجه را نسبت به قانون فعلی افزایش داده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۲-۸- ماده ۳۲

”ماده ۳۲- ماده (۴۴) به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۴- مشمولین زیر حسب مورد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند:

۱- یگانه فرزند ذکور مراقب یا نگهدارنده پدر نیازمند مراقبت که قادر به اداره امور خود نباشد.

۲- یگانه مراقب یا نگهدارنده مادر فاقد شوهر.

۳- تنها برادر تنی سرپرست خواهر فاقد پدر، همسر و فرزند ذکور غیرموجود.

۴- تنها برادرِ سرپرستِ برادرِ کبیرِ نیازمندِ مراقب و فاقد پدر و همسر و فرزند ذکور غیر محجور و فاقد شغل.

۵- یگانه سرپرست برادر کمتر از هجده سال تمام.

۶- یگانه نوه ذکور مراقب یا نگهدارنده جد فاقد فرزند یا جده فاقد شوهر و فرزند.

۷- مشمولی که همسرش فوت نموده و از او دارای فرزند صغیر بوده، مادامی که ازدواج مجدد نکرده و یا دارای همسری که بعد از ازدواج معلول و نیازمند مراقبت باشد.

۸- از چند برادر واجد شرایط اعزام به خدمت در صورت اعزام یکی از برادران به خدمت، یکی از برادران می‌تواند تا اتمام خدمت او از تعویق اعزام استفاده نماید.

۹- از خانواده‌ای که دو برادر خدمت سربازی را انجام داده باشند، صرفاً یک نفر از فرزندان از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند.

۱۰- یکی از فرزندان پسر سربازی که در حین خدمت سربازی فوت کند و یا یکی از فرزندان ذکور خانواده‌ای که یک فرزند آن خانواده در حین انجام خدمت سربازی فوت نموده باشد.

۱۱- مشمولی که تنها مراقب و نگهدارنده خواهر تنی فاقد شوهر باشد.

۲-۸-۱- نظرات استدلالی

۲-۸-۱-۱- دیدگاه مغایرت

با توجه به اینکه قوانین و مقررات مربوط به خدمت وظیفه عمومی از امور مهم در زمینه نیروهای مسلح می‌باشد و با عنایت به بند (۴) اصل ۱۱۰ قانون اساسی که فرماندهی کل نیروهای مسلح را از جمله وظایف و اختیارات رهبری برمی‌شمارد، تصمیم‌گیری در زمینه قوانین و مقررات خدمت وظیفه عمومی؛ از جمله موضوع معافیت از خدمت وظیفه عمومی، از اختیارات رهبری می‌باشد. بر این اساس، از آنجا که به موجب این مصوبه، تعداد مشمولین و معافیت‌ها از خدمت وظیفه عمومی دستخوش تغییرات جدی شده است و از سوی دیگر تصریح نشده که آیا این تغییرات با تأیید فرمانده کل قوا صورت پذیرفته است یا خیر، امکان اظهارنظر برای شورای نگهبان از جهت عدم مغایرت با موازین شرع و قانون اساسی امکان‌پذیر نیست. لذا لازم است ابهام این مصوبه از این جهت برطرف شود تا مواردی از معافیت‌های مصرح در این ماده که موافق نظر فرمانده کل قوا است، مشخص شود و مورد تأیید شورای نگهبان قرار گیرد. بدیهی است سایر موارد، از جهت مغایرت با قانون اساسی واجد ایراد خواهد بود. به عنوان مثال، بند (۹) این ماده که مقرر می‌دارد: «از خانواده‌ای که دو برادر خدمت سربازی را انجام داده باشند، صرفاً یک نفر از فرزندان از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند» با تدابیر کنونی فرماندهی کل قوا مغایرت دارد؛ چه آنکه در حال حاضر، اولاً این معافیت برای خانواده‌ای است که سه برادر خدمت سربازی را انجام داده باشند و ثانیاً این معافیت، به صورت موقتی و تا پایان سال ۱۳۸۹ به تأیید فرماندهی کل قوا رسیده است.

۲-۸-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به اینکه بعضی از مواد مذکور در این مصوبه نیاز به تأیید مقام معظم رهبری مدظله العالی دارد اعلام فرمائید آیا تأییدیه معظم له اخذ گردیده یا نه؟ پس از رفع این ابهام اظهار نظر خواهد شد.

۲-۹-۳۸- ماده

"ماده ۳۸- ماده (۴۹)^۷ به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۹- حقوق سربازان وظیفه حداقل شصت درصد (۶۰٪) و حداکثر نود درصد (۹۰٪) حداقل حقوق کارکنان نیروهای مسلح مبتنی بر قانون مدیریت خدمات کشوری می‌باشد که با توجه به تحصیلات و درجات آنان توسط ستاد کل تهیه و به تصویب فرماندهی کل می‌رسد.

تبصره ۱- به کارکنان وظیفه متاهل یا سرپرست خانواده، معادل صددرصد (۱۰۰٪) حق عائله‌مندی کارکنان پایور نیروهای مسلح پرداخت می‌گردد.

تبصره ۲- حقوق کارکنان وظیفه در دوران آموزش و قبل از دریافت درجه یا سردوشی به میزان پنجاه-درصد (۵۰٪) حقوق اولین ماه دوران خدمت آنان می‌باشد.

تبصره ۳- به کارکنان وظیفه در خاتمه خدمت دوره ضرورت معادل یک‌ماه حقوق به عنوان پاداش پرداخت می‌گردد.

تبصره ۴- حق بازنشستگی و حقوق اولین ماه خدمت از حقوق ماهانه کارکنان وظیفه کسر نمی‌گردد."

۲-۹-۱- نظرات استدلالی

۲-۹-۱-۱- دیدگاه مغایرت

به موجب اصل ۷۵ قانون اساسی، طرح‌های قانونی نمایندگان که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید معلوم شده باشد. بر این اساس، از آنجا که حقوق و مزایای پیش‌بینی شده برای سربازان و کارکنان وظیفه

۷. ماده ۴۹ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۴۹- حقوق ماهانه افسران - درجه‌داران - دانشجویان و دانش‌آموزان و افراد وظیفه به شرح زیر خواهد بود:

الف- حقوق افسران وظیفه به میزان حقوق ثابت ماهانه سال اول افسران هم‌درجه کادر ثابت.

ب- حقوق درجه‌داران وظیفه

۱- گروهان سوم ۱۱۵ واحد حقوقی

۲- گروهان دوم ۱۲۵ واحد حقوقی

۳- گروهان یکم ۱۳۵ واحد حقوقی

ج- حقوق دانشجویان وظیفه در مدت آموزش مقدماتی و دانش‌آموزان وظیفه در مدت آموزش مقدماتی و تخصصی ۲۰۰۰ ریال.

د- حقوق دانشجویان وظیفه در مدت آموزش تخصصی ۲۵۰۰ ریال.

ه- حقوق ماهانه افراد وظیفه به میزانی است که هر سال در بودجه وزارت دفاع پیش‌بینی می‌شود.»

در این ماده و تبصره‌های آن نسبت به قانون فعلی، افزایش پیدا کرده و این موضوع به نوبه خود، مستلزم افزایش هزینه‌های عمومی می‌شود، برای مطابقت با قانون اساسی لازم بود که مجلس شورای اسلامی، شرایط مندرج در اصل ۷۵ قانون اساسی را در تصویب این ماده مراعات می‌کرد که چنین نکرده است. این ماده به صورت «طرح» در مجلس مطرح شده است و لذا نمایندگان ارائه‌دهنده آن، می‌بایست به دلیل افزایش هزینه‌ای که این مصوبه برای دولت ایجاد می‌کند، نحوه تأمین هزینه‌های مترتب بر آن را در این ماده پیش‌بینی می‌کردند که با توجه به عدم پیش‌بینی طریق تأمین این هزینه‌ها، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است.

۲-۹-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۳۸) در خصوص اصلاح ماده (۴۹)، تبصره‌های (۱) و (۳) این ماده از این جهت که موجب افزایش هزینه عمومی می‌گردد و طریق تأمین هزینه جدید معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۲-۱۰-۱- ماده ۳۹

«ماده ۳۹- ماده (۴۹ مکرر) به شرح زیر به قانون الحاق می‌گردد:

ماده ۴۹ مکرر- نیروهای مسلح و سازمان‌های وابسته و سایر دستگاه‌ها که کارکنان وظیفه را در اختیار دارند، مکلفند با توجه به اعتبارات مصوب، امکانات زیست، پوشاک و خوراک و بهداشت و درمان متناسب آنان در محل خدمت را فراهم نمایند.

تبصره ۱- دولت موظف است اعتبارات مورد نیاز برای زیست، پوشاک، خوراک و بهداشت و درمان سربازان وظیفه را به شرح ذیل در اختیار نیروهای مسلح و سایر دستگاه‌های به‌کارگیرنده کارکنان وظیفه قرار دهد:

۱- خوراک کارکنان وظیفه به میزان دو برابر خوراک کارکنان دولت

۲- پوشاک و زیست سربازان وظیفه به میزان سه‌هزار برابر ضریب ریالی

۳- هزینه‌های بهداشت و درمان برابر سرانه مصوب دولتی.

تبصره ۲- وسیله ایاب و ذهاب و پذیرایی یا هزینه آن در هنگام اعزام مشمولان به مراکز آموزشی کارکنان وظیفه و یا اعزام به مرخصی استحقاقی (چهار نوبت در سال) باید تأمین شود.

۲-۱۰-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۰-۱-۱- دیدگاه مغایرت

به موجب این ماده و تبصره‌های آن، دولت مکلف شده است اعتبارات مورد نیاز برای تأمین امکانات رفاهی کارکنان وظیفه را در اختیار نیروهای مسلح قرار دهد. به نظر می‌رسد چون چنین مصوبه‌ای در قانون سابق وجود نداشته و هم‌اینک از طریق پیشنهاد نمایندگان و در قالب طرح به مجلس ارائه و با عنوان ماده ۴۹ مکرر

تصویب و به قانون الحاق شده است و با توجه به اینکه اجرایی شدن آن، افزایش هزینه عمومی را برای دولت فراهم می‌آورد و با عنایت به اینکه مجلس در مصوبه خویش، نحوه تأمین این هزینه‌های جدید را پیش‌بینی و تعیین نکرده است، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ زیرا به موجب اصل ۷۵ قانون اساسی، طرح‌های قانونی نمایندگان که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

۲-۱۰-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، ماده مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۲-۱۱- ماده ۴۰ و ۴۱

ماده ۴۰- ماده (۵۰)^۸ به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۵۰- افسران و درجه‌داران وظیفه در صورت اعزام به مأموریت یا انتقال یا خدمت در مناطق محروم و بد آب و هوا و مناطق عملیاتی مشمول مقررات فوق العاده و مزایای مربوط به افسران و درجه‌داران کادر ثابت نسبت به حقوق آنان خواهند بود. سایر کارکنان وظیفه در موارد مذکور از دو سوم فوق العاده‌ها و مزایای درجه گروهبان دومی کادر ثابت برخوردار خواهند شد.

تبصره ۱- به کارکنان وظیفه‌ای که در شهر محل سکونت خود به‌کارگیری می‌شوند، فوق‌العاده محرومیت از تسهیلات و بدی آب و هوا تعلق نمی‌گیرد.

تبصره ۲- به کارکنان وظیفه‌ای که بنا به تقاضای خود منتقل می‌شوند هزینه سفر و فوق‌العاده انتقال تعلق نمی‌گیرد.

تبصره ۳- طبقه‌بندی مناطق از نظر محرومیت، آب و هوا و عملیاتی طبق آئین‌نامه‌ای خواهد بود که وزارت دفاع تهیه و پس از تأیید ستادکل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۴۱- ماده (۵۵)^۹ به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

---

^۸ ماده ۵۰ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۵۰- افسران و درجه‌داران وظیفه در صورت اعزام به مأموریت یا انتقال یا خدمت در مناطق بد آب و هوا مشمول مقررات فوق‌العاده و مزایای مربوط به افسران و درجه‌داران کادر ثابت نسبت به حقوق آنان خواهند بود و در صورتی که در یگان‌ها و قسمت‌هایی که پرسنل کادر ثابت آنها از مزایای قانونی خاص استفاده می‌کنند مشغول خدمت شوند، در شرایط مشابه از مزایای مزبور نسبت به حقوق خویش استفاده خواهند کرد.

تبصره ۱- افسران و درجه‌داران وظیفه‌ای که در محل سکونت خود خدمت می‌نمایند، از مقررات مربوط به بدی آب و هوا، مذکور در این ماده استفاده نخواهند کرد.

تبصره ۲- سربازان وظیفه در غیر زمان جنگ یا بسیج عمومی به طور اجباری بیش از یک سال (نیمی از مدت خدمت) از خدمت خود را در نقاط بد آب و هوا خدمت نخواهند کرد.

تبصره ۳- طبقه‌بندی مناطق از نظر آب و هوا طبق آئین‌نامه‌ای خواهد بود که به وسیله ستاد مشترک با هماهنگی سازمان امور اداری و استخدامی کل کشور تهیه و به تصویب وزیر دفاع برسد.

تبصره ۴- به افسران و درجه‌داران وظیفه‌ای که بنا به تقاضای شخصی منتقل می‌شوند هزینه سفر و فوق‌العاده انتقال تعلق نمی‌گیرد.»

ماده ۵۵- دولت موظف است اعضاء خانواده تحت تکفل کارکنان وظیفه را در طول مدت خدمت تحت پوشش قرار داده و به آنان مستمری پرداخت نماید.
تبصره- آئین نامه اجرایی این ماده توسط وزارت دفاع تهیه و به تصویب هیأت وزیران می رسد.

۲-۱۱-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۱-۱-۱- دیدگاه مغایرت

با افزوده شدن مناطق محروم و مناطق عملیاتی در ماده ۵۰ و پرداخت مستمری به اعضای خانواده تحت تکفل کارکنان وظیفه در ماده ۵۵، از آن جهت که نسبت به قوانین سابق از نظر حکم و موضوع تغییر یافته و نحوه تأمین هزینه های جدید آن پیش بینی نشده است، مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است. توضیح آنکه، مجلس در اصلاح ماده ۵۰ قانون، دامنه شمول موضوعاتی که افسران و درجه داران وظیفه را مشمول دریافت فوق العاده و مزایای خاص می کند توسعه داده و علاوه بر اعزام به مأموریت، انتقال یا خدمت در مناطق بد آب و هوا، اعزام به مناطق محروم و مناطق عملیاتی را نیز داخل در موضوعات مشمول حکم ماده کرده است. از سوی دیگر، مجلس در انتهای مصوبه اصلاحی ماده ۵۰ نیز، برای «سایر کارکنان وظیفه» نیز حکم خاصی مبنی بر دریافت دوسوم فوق العاده و مزایای درجه گروهبان دومی کادر ثابت وضع کرده که در سابق نبوده و از این جهت، هم دامنه موضوعات (افزودن سایر کارکنان وظیفه) و هم دامنه حکم (دریافت فوق العاده و مزایای خاص مزبور) دستخوش توسعه شده است. در ماده ۵۵ نیز به همین صورت، مجلس در اصلاحیه خود مبادرت به وضع حکم جدید کرده و دولت را موظف به پرداخت مستمری به اعضای خانواده تحت تکفل کارکنان وظیفه کرده است. بر این اساس، با توجه به اینکه توسعه های انجام شده در احکام و موضوعات مذکور در اصلاحیه ماده های ۵۰ و ۵۵، مستلزم ایجاد هزینه های جدید برای دولت است، برای مطابقت با قانون اساسی لازم بود که مجلس شورای اسلامی، شرایط مندرج در اصل ۷۵ قانون اساسی را در تصویب این ماده مراعات می کرد که چنین نکرده است. این ماده به صورت «طرح» در مجلس مطرح شده است و لذا نمایندگان ارائه دهنده آن، می بایست به دلیل افزایش هزینه های که این مصوبه برای دولت ایجاد می کند، نحوه تأمین هزینه های مترتب بر آن را در این مواد پیش بینی می کردند که با توجه به عدم پیش بینی طریق تأمین این هزینه ها، این مصوبات مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است.

۲-۱۱-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۴۰) در خصوص اصلاح ماده (۵۰) و ماده (۴۱) در خصوص اصلاح ماده (۵۵)، مواردی که نسبت به قوانین سابق از نظر حکم و موضوع تغییر یافته و به افزایش هزینه عمومی می انجامد و طریق تأمین آن معلوم نشده، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۹. ماده ۵۵ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۵۵- دولت موظف است لایحه نحوه کمک به خانواده های مشمولینی را که با اعزام مشمول، قدرت اداره معاش خود را از دست می دهند تهیه و ظرف مدت ۶ ماه جهت تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم نماید.»

”ماده ۴۲- ماده (۵۸) ۱’ به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۵۸- مشمولین خدمت وظیفه عمومی که برای رسیدگی و یا اعزام جهت طی دوره ضرورت احضار می‌شوند چنانچه در مهلت یا موعد مقرر خود را معرفی نکنند، همچنین مشمولینی که معافیت موقت دریافت داشته‌اند و پس از انقضاء مدت اعتبار، ظرف مدت یک‌ماه برای تجدید رسیدگی خود را معرفی نکنند، غایب شناخته شده، پس از معرفی یا دستگیری در صورتی که طبق مقررات این قانون قادر به خدمت و بلامانع تشخیص داده شوند به خدمت اعزام و با آنان به ترتیب زیر رفتار می‌شود:

۱- مشمولانی که مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح تا سه ماه، در زمان جنگ تا پانزده روز باشد، سه ماه اضافه خدمت و چنانچه مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح بیشتر از سه ماه و در زمان جنگ بیش از پانزده روز باشد، به شش ماه اضافه خدمت تنبیه می‌گردند.

۲- مشمولینی که مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح از یک سال و در زمان جنگ از دو ماه تجاوز نماید، علاوه بر اعمال اضافه خدمت مذکور در بند (۱)، فراری محسوب گردیده و به سازمان قضایی نیروهای مسلح معرفی می‌گردند.

۱’ ماده ۵۸ قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳: «ماده ۵۸- مشمولان خدمت وظیفه عمومی (ضرورت، احتیاط، ذخیره) که برای رسیدگی یا اعزام احضار شوند و در مهلت یا موعد مقرر که از طرف اداره وظیفه عمومی اعلام شود خود را معرفی نکنند، همچنین مشمولانی که معافیت‌های موقت دریافت داشته‌اند و پس از انقضاء مدت اعتبار ظرف یک ماه برای تجدید رسیدگی خود را معرفی نکنند، غایب شناخته شده و پس از معرفی یا دستگیری در صورتی که طبق مقررات این قانون قادر به خدمت و بلامانع تشخیص داده شوند، به خدمت اعزام می‌شوند و پس از انجام خدمت مقرر در صورت اعلام اداره وظیفه عمومی، موضوع غیبت در محاکم صالحه قضایی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد و چنانچه دارای عذر موجه نباشند، به شرح زیر اتخاذ تصمیم خواهد شد:

الف- مشمولان غایب زمان صلح که در زمان صلح خود را معرفی کنند، پس از تعیین تکلیف مشمولیت یا انجام خدمت دوره ضرورت به مدت ۶ ماه تا یک سال و مشمولانی که دستگیر شده باشند، به مدت یک سال تا دو سال از دریافت کارت پایان خدمت یا معافیت محروم خواهند شد.

ب- مشمولان غایب زمان صلح که خود را در زمان جنگ معرفی نمایند، پس از پایان خدمت یا معافیت بلافاصله کارت مربوطه را دریافت خواهند داشت و کسانی که دستگیر شوند، به مدت ۲ سال تا ۴ سال از دریافت کارت پایان خدمت محروم خواهند شد.

ج- مشمولان غایب زمان جنگ که خود را در زمان جنگ معرفی کنند، پس از پایان خدمت یا تعیین تکلیف از نظر مشمولیت به مدت یک تا دو سال و کسانی که دستگیر شوند، به مدت ۳ تا ۵ سال از دریافت کارت پایان خدمت یا معافیت محروم خواهند شد.

د- مشمولان غایب زمان جنگ که خود را در زمان صلح معرفی کنند، پس از پایان خدمت یا تعیین تکلیف از نظر مشمولیت به مدت ۵ تا ۷ سال و کسانی که دستگیر شوند به مدت ۷ تا ۱۰ سال از دریافت کارت پایان خدمت یا معافیت محروم خواهند شد.

تبصره ۱- قاضی می‌تواند غایب را به مجازات (تعزیر) دیگری که خود صلاح بداند به جای مجازات‌های فوق محکوم نماید.

تبصره ۲- مشمولانی که تا تاریخ تصویب این قانون غایب شناخته شده‌اند، چنانچه داخل کشور باشند ظرف ۶ ماه و آنهایی که در خارج از کشور باشند ظرف مدت یک سال برای رسیدگی به وضع مشمولیتشان خود را به سازمان‌های وظیفه عمومی معرفی نمایند، به جز مشمولان بند (د) محرومیت‌های مندرج در ماده در مورد آنان اجرا نخواهد شد.»

تبصره ۱- مشمولین غایبی که به خدمت اعزام می‌شوند در صورتی که در حین خدمت، حُسن اخلاق و رفتار و جدیت در انجام وظیفه از خود نشان دهند، یا در عملیات جنگی ابراز شجاعت و فداکاری نمایند، مراتب مورد گواهی فرماندهان، رؤسای ذیربط باشد، برابر ضوابطی که از سوی ستاد کل ابلاغ می‌گردد با تصویب مقامات سرلشکری و یا همپراز در سازمان مربوط از انجام اضافه خدمت، یا بخشی از آن معاف می‌گردند.

تبصره ۲- مشمولینی که تا تصویب این قانون غایب شناخته شده‌اند چنانچه در داخل کشور ظرف حداکثر شش ماه، آنهایی که در خارج از کشور باشند، ظرف حداکثر یکسال خود را جهت انجام خدمت دوره ضرورت معرفی نمایند، در شمول تنبیهات این قانون نخواهند بود.

تبصره ۳- رسیدگی به وضعیت مشمولینی که دارای عذر موجه برای غیبت خویش می‌باشند، مطابق ضوابطی خواهد بود که توسط ستاد کل تهیه و ابلاغ می‌گردد.

تبصره ۴- در خصوص نحوه رفتار با مشمولین دوره‌های احتیاط و ذخیره برابر دستورالعملی که در ستاد کل تهیه و به تصویب می‌رسد، عمل می‌شود.

۲-۱۲-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۲-۱-۱- دیدگاه مغایرت

الف) بر اساس بند (۲) این ماده مشمولینی که مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح از یک سال و در زمان جنگ از دو ماه تجاوز نماید، علاوه بر اعمال اضافه خدمت مذکور در بند (۱)، فراری محسوب گردیده و به سازمان قضایی نیروهای مسلح معرفی می‌گردند. این در حالی است که به موجب اصل ۱۷۲ قانون اساسی محاکم نظامی برای رسیدگی به جرایم مربوط به وظایف خاص نظامی یا انتظامی اعضاء ارتش، ژاندارمری، شهربانی و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی تشکیل می‌گردد و صرفاً صلاحیت رسیدگی به این موارد را دارد. بنابراین، معرفی مشمولین غایب به سازمان قضایی نیروهای مسلح، قبل از ورود آنان به نظام وظیفه از آنجا که این افراد هنوز نظامی محسوب نمی‌شوند و از افراد عادی جامعه می‌باشند، در صلاحیت دادگاه نظامی نیست؛ جرایم منتسب به این افراد؛ از جمله غیبت مذکور در این ماده، جرم عمومی است و رسیدگی به آن در صلاحیت دادگاه‌های عمومی است. از این لحاظ، این مصوبه مغایر با اصل ۱۷۲ قانون اساسی است.

ب) راجع به مفاد تبصره (۱)، واگذاری تجویز اعطا شده به فرماندهان نظامی برای بخشش همه یا بخشی از جریمه مشمولین غایب، وجهی ندارد؛ به عبارت دیگر، مشمول غایبی که به دلیل غیبت موضوع بند (۲) ماده، به سازمان قضایی نیروهای مسلح معرفی شده و در دادگاه، محکومیتی یافته است، به جز عفو رهبری هیچ مبنای قانونی وجود ندارد که بتوان وفق قانون اساسی، محکومیت قضایی محکوم علیه را لغو کرد. بر این اساس، واگذاری اختیار بخشیدن تمام یا بخشی از محکومیت این افراد به فرماندهان نیروهای مسلح، عملاً واگذاری اختیار عفو به این افراد است که وفق اصل ۱۱۰ قانون اساسی، صرفاً در اختیار مقام رهبری است. لذا این مصوبه با اصل مزبور در تضاد است.

ج) به موجب تبصره (۳) این ماده، رسیدگی به وضعیت مشمولینی که دارای عذر موجه برای غیبت خویش می‌باشند مطابق «ضوابطی» خواهد بود که توسط ستاد کل تهیه و ابلاغ می‌گردد. با توجه به ظاهر عبارت مذکور، به نظر می‌رسد مُراد از واگذاری «تعیین ضوابط» به ستاد کل در این مصوبه، آن است که ستاد کل کیفیت رسیدگی و سایر امور ماهوی مربوط به این موضوع را تعیین کند. این در حالی است که ضابطه‌گذاری، وفق اصل ۸۵ قانون اساسی بر عهده مجلس شورای اسلامی است و قابل واگذاری به غیر هم نیست. بدین جهت، چنانچه مراد از تعیین ضوابط، تعیین امور ماهوی و تقنین باشد، این مصوبه مغایر با اصل ۸۵ قانون اساسی است.

د) واگذاری اختیار تعیین تکلیف نسبت به غیبت مشمولین دوره‌های احتیاط و ذخیره، به دستورالعمل مصوب ستاد کل در تبصره (۴) این ماده، با اصل ۸۵ قانون اساسی مغایرت دارد؛ زیرا تعیین تکلیف نسبت به این موضوع، داخل در امر تقنین و ضابطه‌گذاری است که به موجب اصل ۸۵ قانون اساسی، صلاحیت آن در اختیار مجلس شورای اسلامی است و قابل واگذاری به دیگری هم نیست. بنابراین، این مصوبه به دلیل واگذار کردن اختیار قانونگذاری مجلس به ستاد کل، با قانون اساسی در تضاد است.

۲-۱۲-۱-۲- دیدگاه عدم مغایرت

الف) در مورد بند (۲) این ماده، از آنجا که غیبت مشمولین مذکور، از جمله مسایل مربوط به نیروهای مسلح است، لذا واگذاری رسیدگی به این جرم برای این قبیل افراد در دادگاه‌های مربوط به آنها (سازمان قضایی نیروهای مسلح) ایرادی ندارد؛ به عبارت دیگر، این مشمولین در حقیقت، در حکم نیروهای مسلح تلقی می‌شوند و از این جهت، واگذاری صلاحیت رسیدگی به جرم غیبت این افراد به سازمان قضایی، مغایرتی با اصل ۱۷۲ قانون اساسی ندارد.

ب) صلاحیت اعطا شده به فرماندهان عالی نظامی برای بخشش مشمولین غایب در تبصره (۱) این ماده، صرفاً مربوط به حکم اضافه خدمتی است که در بند (۱) برای این افراد پیش‌بینی شده است و ارتباطی با حکم محکومیت قضایی که در سازمان قضایی نیروهای مسلح برای این افراد در نظر گرفته می‌شود، ندارد. بدین لحاظ، صلاحیت اعطا شده به فرماندهان عالی نظامی، ارتباطی با اختیار عفو محکومان مندرج در اصل ۱۱۰ قانون اساسی ندارد.

ج) تبصره (۳) این ماده، مغایرتی با اصل ۸۵ قانون اساسی ندارد؛ چه آنکه عذرهای موجه در قانون تعریف و احصاء شده و حکم آن مشخص و روشن است. بنابراین، مراد از واگذاری اختیار «تعیین ضوابط» برای رسیدگی به وضعیت مشمولین دارای عذر موجه به ستاد کل، تهیه دستورالعملی برای تشخیص مصادیق مشمولین مذکور است. به عبارت دیگر، این تبصره، «رسیدگی» به وضعیت مشمولینی که عذر موجه داشته باشند را به ضوابط تعیین شده از سوی ستاد کل منوط کرده است؛ یعنی آنکه تنظیم آیین رسیدگی به این موارد را بر عهده ستاد کل گذاشته، نه آنکه تعیین ضوابط مربوط به عذر موجه را بر عهده ستاد کل بگذارد.

۲-۱۲-۲- نظر شورای نگهبان

- در بند (۲) ماده (۴۲) مبنی بر اصلاح ماده (۵۸)، معرفی مشمولین به سازمان قضائی نیروهای مسلح، مغایر اصل ۱۷۲ قانون اساسی شناخته شد.
- تبصره (۳) ماده (۴۲) در خصوص اصلاح ماده (۵۸)، چون مقصود از ضوابط معلوم نیست ابهام دارد، پس از رفع ابهام اظهار نظر خواهد شد.
- تبصره (۴) ماده (۴۲) مبنی بر اصلاح ماده (۵۸)، مغایر اصل ۸۵ قانون اساسی شناخته شد.

۲-۱۳- ماده ۴۸ (الحاق ماده ۶۶)

"ماده ۴۸- مواد الحاقی زیر با عنوان «فصل هشتم- استفاده دستگاه‌های غیرنظامی از خدمات کارکنان وظیفه» به قانون اضافه می‌شود:

ماده ۶۶- نیروهای مسلح موظفند در اجراء اصل یکصد و چهل و هفتم (۱۴۷) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تعدادی از کارکنان وظیفه خود را بنا به درخواست دولت برای امور امدادی، تولیدی، جهاد کشاورزی، آموزشی، تحقیقاتی و پژوهشی، بهداشتی و درمانی مشروط بر این که به آمادگی رزمی نیروهای مسلح آسیبی وارد نیاید در اختیار دولت قرار دهد.

تبصره- دولت می‌تواند از خدمات کارکنان وظیفه به دو صورت زیر استفاده نماید:

الف) به عنوان کارکنان وظیفه برای انجام خدمت دوره ضرورت.

ب) به عنوان استخدام تعهد خدمتی."

۲-۱۳-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۳-۱-۱- دیدگاه مغایرت

الف) در این ماده با استناد به اصل ۱۴۷ قانون اساسی تمامی نیروهای مسلح را موظف نموده است تعدادی از کارکنان وظیفه خود را بنا به درخواست دولت در اختیار آن قرار دهد. این در حالی است که به موجب اصل ۱۴۷ قانون اساسی، دولت باید در زمان صلح صرفاً از افراد و تجهیزات فنی «ارتش» در کارهای امدادی، آموزشی، تولیدی و جهاد سازندگی، با رعایت کامل موازین عدل اسلامی استفاده کند در حدی که به آمادگی رزمی آسیبی وارد نیاید. از این جهت، این ماده، اصل ۱۴۷ را توسعه داده و علاوه بر ارتش، دیگر نیروهای نظامی و انتظامی را نیز شامل کرده است و به عبارت دیگر، از حکم مقرر در اصل ۱۴۷ قانون اساسی، الغای خصوصیت کرده و آن را برای دیگر نیروهای مسلح نیز صادق دانسته است. بر این اساس، این مصوبه با قانون اساسی در تغایر است.

ب) مفاد ماده ۶۶ و تبصره آن که میان مشمولان خدمت نظام وظیفه تفکیک کرده، به جهت منشأ تبعیض بین مشمولان می‌شود، مغایر با بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی است که رفع تبعیضات ناروا را از وظایف دولت برشمرده است. توضیح آنکه در این مصوبه، دو دسته سرباز پیش‌بینی کرده است؛ یک عده خدمت وظیفه را با حقوق سربازی و محدودیت‌های آن انجام می‌دهند و عده‌ای دیگر، بر اساس بند (ب) تبصره، به استخدام دولت درآمده و با دریافت حقوق و مزایای استخدامی، خدمت سربازی خود را می‌گذرانند. این تفکیک میان شاغلان به خدمت نظام وظیفه در اعطای امتیازات، تبعیض‌آمیز است و مغایر با قانون اساسی است.

ج) به نظر می‌رسد حکم مندرج در ماده ۶۶ و تبصره آن که به دولت امکان می‌دهد تا کارکنان وظیفه را یا از طریق انجام خدمت ضرورت و یا از طریق تعهد خدمت در اختیار بگیرد، تبعیضی میان افراد ایجاد نمی‌کند. با این حال، اطلاق این حکم، به لحاظ آنکه به مقدار نیاز دولت برای استخدام کارکنان وظیفه از طریق تعهد خدمت مقید نشده است، ممکن است در عمل باعث سوء استفاده شود و افرادی به بهانه‌های مختلف، به صورت غیرضروری از طریق تعهد خدمت به کارگیری شوند و موجبات تبعیض ناروا را فراهم آورد. از این حیث، اطلاق حکم مندرج در این ماده، مغایر بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی است.

۲-۱۳-۱-۲- دیدگاه عدم مغایرت

الف) ایراد مغایرت این مصوبه با اصل ۱۴۷ قانون اساسی، با مفاد مندرج در ذیل اصل ۱۵۰ قانون اساسی برطرف می‌شود؛ بر اساس ذیل اصل ۱۵۰ قانون اساسی که بیان می‌دارد «حدود وظایف و قلمرو مسئولیت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی در رابطه با وظایف و قلمرو مسئولیت نیروهای مسلح دیگر با تأکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آنها به وسیله قانون تعیین می‌شود»، می‌توان قانونی وضع نمود که برای تمامی نیروهای مسلح مشترک بوده و نسبت به همه آنها اعمال شود؛ از جمله این موارد تسری حکم مقرر در اصل ۱۴۷ به دیگر نیروهای مسلح و اختصاصی ندانستن حکم مقرر در این اصل برای ارتش است.

ب) موضوع اصل ۱۴۷ قانون اساسی تکلیف دولت به استفاده از افراد و تجهیزات فنی ارتش در موارد مذکور در اصل می‌باشد که معنای آن، عدم امکان استفاده از امکانات سایر نیروهای مسلح نیست؛ به عبارت دیگر، اصل ۱۴۷ دارای مفهوم مخالف نمی‌باشد که دولت نمی‌تواند از افراد و تجهیزات فنی سایر نیروهای مسلح در زمان صلح استفاده کند. بنابراین، این مصوبه از این جهت، مغایرتی با قانون اساسی ندارد.

ج) تفکیک صورت گرفته در تبصره ماده ۶۶ مبنی بر تقسیم کارکنان وظیفه تحت عنوان انجام خدمت دوره ضرورت و تحت عنوان استخدام تعهد خدمتی، برای یک فرد یا گروه خاص انجام نشده است تا لازمه آن تبعیض ناروا میان افراد ملت باشد، بلکه این قانون به عنوان یک حکم عام، به دولت اختیار داده است که بخشی از نیروهای مورد نیاز خویش را از بین کارکنان وظیفه برگزیند. بر این اساس، این ماده تبعیضی برای کسی قائل نشده که افراد خاصی را مشمول حکم استخدام و افرادی دیگر را مشمول انجام خدمت دوره ضرورت کند. بر اساس این ماده، همه سربازها با هم مساوی هستند و فرقی میان آنها نیست، اما دولت می‌تواند کارکنان وظیفه را به دو نحو در اختیار بگیرد؛ یا از طریق انجام خدمت ضرورت و یا از طریق تعهد خدمت. بنابراین، دولت

همانند سایر استخدام‌های خویش، به اندازه‌ای که به نیرو نیاز دارد، از طریق تعهد خدمت، کارکنان وظیفه را به خدمت می‌گیرد و مزاد بر نیاز را بر اساس انجام خدمت دوره ضرورت. بدین لحاظ، این ماده و تبصره آن مغایرتی با قانون اساسی ندارد.

۲-۱۳-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، ماده مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۲-۱۴-۱- ماده ۴۸ (الحاق ماده ۶۸)

«ماده ۴۸- مواد الحاقی زیر با عنوان «فصل هشتم- استفاده دستگاه‌های غیرنظامی از خدمات کارکنان وظیفه» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۶۸- هفتاد درصد (۷۰٪) کارکنان وظیفه اختصاص یافته به هر یک از صورت‌های مذکور در تبصره ماده (۶۶)^{۱۱} این قانون باید در مناطق محروم به کار گرفته شوند، مگر نخبگان و افرادی که دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر بوده و خدمت آنان در مناطق غیر محروم به تشخیص بالاترین مقام سازمان ذیربط ضروری باشد.»

۲-۱۴-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۴-۱-۱- دیدگاه مغایرت

در این ماده آمده است مضمولانی که به عنوان کارکنان وظیفه در اختیار دولت قرار گرفته‌اند باید در مناطق محروم به کار گرفته شوند، مگر نخبگان و افرادی که دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر باشند. بر این اساس، با حکم مقرر در این ماده، میان کارکنان وظیفه دارای تحصیلات تکمیلی با سایر کارکنان وظیفه تبعیض قائل شده و کارکنان وظیفه دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر را از خدمت در مناطق محروم معاف دانسته است. از این رو، این ماده به دلیل ایجاد تبعیض میان افراد ملت، مغایر بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی مبنی بر لزوم رفع تبعیض است. علاوه بر این، با این حکم تبعیض دیگری نیز برای مناطق محروم نسبت به مناطق برخوردار ایجاد کرده و مناطق محروم را از خدمت افراد تحصیل کرده و نخبه در آنجا محروم کرده و مانعی برای پیشرفت و توسعه مناطق محروم ایجاد کرده است.

^{۱۱} تبصره ماده ۶۶: «تبصره- دولت می‌تواند از خدمات کارکنان وظیفه به دو صورت زیر استفاده نماید:

الف) به عنوان کارکنان وظیفه برای انجام خدمت دوره ضرورت

ب) به عنوان استخدام تعهد خدمتی.»

۲-۱۴-۱-۲- دیدگاه عدم مغایرت

بر اساس بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی، هر نوع تبعیضی ناپسند نیست و مورد نهی قانونگذار قرار نگرفته، بلکه آنچه مذموم است و مورد نهی قانونگذار در اصل ۳ قرار گرفته، «تبعیض ناروا» است. بنابراین، اولاً تبعیضی که در این ماده میان افراد دارای تحصیلات تکمیلی و سایرین ایجاد شده، مبتنی بر ملاکی عقلایی است که ناروا بودن آن را منتفی می‌کند؛ زیرا علت این تبعیض، بهره‌مندی بیشتر کشور از تحصیلات و نبوغ این افراد در مناطقی است که قابلیت استفاده بیشتر از خدمات آنها برای کشور، مردم و نظام اسلامی متصور است؛ ثانیاً استثنای در نظر گرفته شده در این ماده، برای همه نخبگان و دارندگان مدارک تحصیلی کارشناسی ارشد و بالاتر نیست، بلکه لازم است که بالاترین مقام سازمان ذی‌ربط نیز ضرورت خدمت این افراد در مناطق غیرمحرور را تشخیص دهد.

۲-۱۴-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان ماده مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۲-۱۵- ماده ۴۸ (الحاق ماده ۷۱)

«ماده ۴۸- مواد الحاقی زیر با عنوان «فصل هشتم- استفاده دستگاه‌های غیرنظامی از خدمات کارکنان وظیفه» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۷۱- کارکنان وظیفه موضوع بند (ب) تبصره ماده (۶۶) در قبال تعهد خدمتی که به دستگاه‌های به‌کارگیرنده می‌سپارند، پس از انجام کامل تعهد، کارت پایان خدمت توسط سازمان به آنان داده می‌شود.

تبصره ۱- مدت تعهد خدمت این‌گونه مشمولین حداقل چهار و هشت ماه خواهد بود. این مدت شامل دوره تحصیل و آموزش سازمان‌های به‌کارگیرنده آنان نمی‌گردد، ولی مدت آموزش نظامی جزء مدت تعهد آنان محسوب خواهد شد.

تبصره ۲- حقوق و مزایای مشمولین مذکور توسط دستگاه‌های به‌کارگیرنده و بر اساس مقررات استخدامی آنها پرداخت می‌شود.

تبصره ۳- تعهد کلیه مشمولینی که تا تاریخ تصویب این قانون در اختیار سازمان‌های خارج از نیروهای مسلح قرار گرفته‌اند، مطابق مقررات قبلی خواهد بود و از تاریخ ابلاغ این قانون نیز سازمان‌های مذکور تنها در چهارچوب مقررات پیش‌بینی شده در این فصل مجاز به استفاده از خدمت مشمولین خواهند بود.»

۲-۱۵-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۵-۱-۱- دیدگاه مغایرت

حکم مندرج در این ماده، به همراه حکم تبصره ماده ۶۸، در مجموع شرایط تبعیض آمیزی را برای بخشی از مشمولان وظیفه ایجاد می‌کند که برای دیگر مشمولان وجود ندارد؛ یعنی این مواد، بین مشمولانی که به عنوان کارکنان وظیفه در اختیار دولت قرار گرفته و به عنوان تعهد خدمت، به استخدام دولت درآمده‌اند، با سایر کارکنان وظیفه تبعیض قائل شده و برای دسته اول مشمولان امتیازاتی قائل شده است. بدین لحاظ، این ماده به علت ایجاد تبعیض میان افراد ملت، مغایر بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی است.

۲-۱۵-۲- دیدگاه عدم مغایرت

آنچه بر اساس بند (۹) اصل ۳ قانون اساسی، مورد نهی قانون‌گذار قرار گرفته و مذموم است، «تبعیض ناروا» است، حال آنکه تبعیضی که در این ماده میان افراد دارای تحصیلات تکمیلی و نخبه با سایر کارکنان وظیفه ایجاد شده، مبتنی بر ملاکی عقلایی است که ناروا بودن آن را منتفی می‌کند. این ملاک، استفاده بهتر و مؤثرتری است که از این افراد در مشاغل تخصصی خویش می‌توان به عمل آورد. بنابراین، این ماده مغایرتی با قانون اساسی ندارد.

۲-۱۵-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان ماده مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۲-۱۶- ماده ۴۸ (الحاق ماده ۷۴)

«ماده ۴۸- مواد الحاقی زیر با عنوان «فصل هشتم- استفاده دستگاه‌های غیرنظامی از خدمات کارکنان وظیفه» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۷۴- دولت موظف است هزینه آموزش مشمولین وظیفه مأمور را به تعداد سهمیه اختصاص یافته به طور سالانه بر اساس سرانه آموزشی به میزان چهار هزار برابر ضریب ریالی محاسبه و در اختیار ستاد کل قرار دهد تا ستاد کل به میزان سهمیه واگذاری به سازمان‌های آموزش دهنده پرداخت نماید.

۲-۱۶-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۶-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که این ماده در قانون سابق وجود نداشت و هم اینک بر اساس «طرح»، از سوی نمایندگان به صحن علنی مجلس پیشنهاد و به تصویب رسیده است و با عنایت به اینکه اجرایی شدن این مصوبه، باعث افزایش هزینه عمومی و بار مالی اضافی برای دولت می‌شود، لذا برای مغایرت نداشتن آن با قانون اساسی، لازم بود که مفاد اصل ۷۵ قانون اساسی در خصوص تعیین طریق تأمین هزینه اجرایی این مصوبه، در مجلس تعیین می‌شد. بنابراین، به دلیل عدم رعایت اصل ۷۵ قانون اساسی که مقرر می‌دارد «طرح‌های قانونی نمایندگان که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد»، این مصوبه از جهت عدم پیش‌بینی طریق تأمین هزینه‌ها با اصل ۷۵ قانون اساسی در تغایر است.

۲-۱۶-۲- نظر شورای نگهبان

در ماده (۷۴) الحاقی، نظر به اینکه هزینه به میزان زائد بر مقررات قبلی پیش‌بینی شده است و طریق تأمین آن معلوم نگردیده، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۲-۱۷-۲- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۷۸)

«ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

ماده ۷۸- به منظور ارتقاء منزلت و بهینه‌سازی اوقات فراغت کارکنان وظیفه باید زمینه‌های استمرار آموزش‌های نظامی، عقیدتی، سیاسی، ورزشی، خدماتی، فنی و حرفه‌ای و سوادآموزی در ضمن خدمت فراهم گردد.

تبصره ۱- دولت مکلف است امکانات، تجهیزات و اعتبارات مورد نیاز اجراء آموزش‌های مذکور را تأمین نماید.

تبصره ۲- آئین‌نامه اجرایی این ماده ظرف سه ماه توسط وزارت دفاع با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

۲-۱۷-۲-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۷-۲-۱-۱- دیدگاه مغایرت

به موجب این ماده و تبصره (۱) آن، دولت مکلف شده است امکانات، تجهیزات و اعتبارات مورد نیاز اجراء آموزش‌های مذکور در ماده را تأمین نماید. از آنجا که این ماده در قانون سابق وجود نداشت و هم‌اینک از طریق پیشنهاد نمایندگان و در قالب طرح به مجلس ارائه و تصویب شده است و اجرایی شدن آن، افزایش هزینه عمومی را برای دولت فراهم می‌آورد و با عنایت به اینکه مجلس در مصوبه خویش، نحوه تأمین این هزینه‌های جدید را پیش‌بینی و تعیین نکرده است، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ چه آنکه به

موجب اصل ۷۵ قانون اساسی، طرح‌های قانونی نمایندگان که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

۲-۱۷-۲- نظر شورای نگهبان

مواد (۷۸) و (۸۱) الحاقی و تبصره (۱) آن، از این جهت که به افزایش هزینه عمومی می‌انجامد و طریق تأمین این هزینه‌ها معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شدند.

۲-۱۸-۱- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۸۱)

«ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۸۱- کلیه کارکنان وظیفه و عائله تحت تکفل آنها مطابق آئین‌نامه‌ای که از سوی وزارت دفاع با همکاری وزارت کشور و وزارت رفاه تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، تحت بیمه خدمات درمانی نیروهای مسلح قرار می‌گیرند.

تبصره ۱- این بیمه به مدت حداکثر یک سال پس از پایان خدمت دوره ضرورت تا زمانی که سربازان فوق اشتغال به کار پیدا نکرده‌اند، استمرار خواهد یافت.

تبصره ۲- دولت موظف است خانواده‌هایی را که با اعزام مشمول به خدمت سربازی از نظر تأمین معیشت زندگی با مشکل مواجه می‌شوند و قادر به امور خود نباشند، بر اساس مفاد قانون نحوه کمک به خانواده‌های مشمولینی که قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند^{۱۲} تا پایان خدمت تحت پوشش قرار دهد.

۲-۱۸-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۸-۱-۱- دیدگاه مغایرت

متن ماده ۸۱ الحاقی، دولت را مکلف به بیمه کارکنان وظیفه و خانواده‌های تحت تکفل آنها کرده است. در تبصره (۱) این ماده نیز پیش‌بینی شده که کارکنان وظیفه تا یک سال پس از خدمت دوره ضرورت، تا زمانی که اشتغال به کار پیدا نکرده‌اند، همچنان از مزایای بیمه خدمات درمانی نیروهای مسلح بهره‌مند خواهند بود. از آنجا که این ماده در قانون سابق وجود نداشت و هم‌اینک از طریق پیشنهاد نمایندگان و در قالب طرح به مجلس ارائه و تصویب شده است و اجرایی شدن آن، افزایش هزینه عمومی را برای دولت فراهم می‌آورد و با عنایت

^{۱۲} مصوب ۱۳۶۶/۶/۳ مجلس شورای اسلامی.

به اینکه مجلس در مصوبه خویش، نحوه تأمین این هزینه‌های جدید را پیش‌بینی و تعیین نکرده است، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ زیرا به موجب اصل ۷۵ قانون اساسی، طرح‌های قانونی نمایندگان که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

۲-۱۸-۱-۲- دیدگاه عدم مغایرت

متن ماده ۸۱ الحاقی، صرفاً دلالت بر این دارد که کارکنان وظیفه و عائله تحت تکفل آنان، بر اساس آیین‌نامه‌ای که بعداً به تصویب خواهد رسید، مشمول بیمه خدمات درمانی نیروهای مسلح می‌گردند و با بقیه نیروهای مسلح از لحاظ خدمات بیمه‌ای تفاوتی نمی‌کنند، لذا این مصوبه در خصوص هزینه و بار مالی آن سخنی به میان نیاورده است که بتوان راجع به رعایت یا عدم رعایت اصل ۷۵ در تصویب آن بحث کرد.

۲-۱۸-۲- نظر شورای نگهبان

مواد (۷۸) و (۸۱) الحاقی و تبصره (۱) آن، از این جهت که به افزایش هزینه عمومی می‌انجامد و طریق تأمین این هزینه‌ها معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شدند.

۲-۱۹-۱- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۸۳)

”ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۸۳- کلیه کارکنان وظیفه در طول خدمت سربازی تحت پوشش بیمه عمر و حوادث (موضوع قانون بیمه عمر و حوادث پرسنل نیروهای مسلح، وزارت دفاع و سازمان‌های تابعه و وابسته به آنها مصوب ۱۳۷۶/۶/۳۰) قرار می‌گیرند.”

۲-۱۹-۱- نظرات استدلالی

۲-۱۹-۱-۱- دیدگاه مغایرت

به موجب این ماده، دولت مکلف شده است کلیه کارکنان وظیفه را در طول خدمت سربازی تحت پوشش بیمه عمر و حوادث قرار دهد. با توجه به اینکه چنین مصوبه‌ای در قانون سابق وجود نداشت و هم‌اینک از طریق پیشنهاد نمایندگان و در قالب طرح به مجلس ارائه و تصویب شده است و اجرایی شدن آن، افزایش هزینه عمومی را برای دولت فراهم می‌آورد و با عنایت به اینکه مجلس در مصوبه خویش، نحوه تأمین این هزینه‌های جدید را پیش‌بینی و تعیین نکرده است، این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است؛ زیرا به موجب اصل ۷۵ قانون اساسی، طرح‌های قانونی نمایندگان که به تقلیل درآمد عمومی یا افزایش هزینه عمومی می‌انجامد، در

صورتی قابل طرح در مجلس است که در آن طریق جبران کاهش درآمد یا تأمین هزینه جدید نیز معلوم شده باشد.

۲-۱۹-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، ماده مزبور را مغایر شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۲-۲۰-۲- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۸۴)

”ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۸۴- صددرصد (۱۰۰٪) درآمدهای حاصله از ارائه خدمات به مشمولان در اخذ معافیت‌ها و همچنین جریمه‌ها به توسعه و تقویت و تجهیز رده‌های وظیفه عمومی و بهبود سطح خدمات سازمان وظیفه عمومی به مشمولان، پس از واریز به خزانه در اختیار ناجا قرار می‌گیرد.”

۲-۲۰-۱- نظرات استدلالی

۲-۲۰-۱-۱- دیدگاه مغایرت

الف) حکم مندرج در این ماده، مغایر با اصل ۵۳ قانون اساسی است؛ زیرا بر اساس اصل ۵۳ قانون اساسی، کلیه پرداخت‌های دولت به دستگاه‌ها می‌باید در قانون بودجه سنواتی پیش‌بینی شده باشد و سپس، در حدود اعتبارات مصوب در بودجه، به موجب قانون به دستگاه‌ها تخصیص یابد. این در حالی است که در این ماده، قانون‌گذار به طور مطلق بیان داشته که صددرصد درآمدهای حاصل از ارائه خدمات به مشمولان در اخذ معافیت‌ها و همچنین جریمه‌ها، پس از واریز به خزانه در اختیار ناجا قرار خواهد گرفت، بدون آنکه تخصیص مذکور به ناجا را مقید به پیش‌بینی در بودجه و اعتبارات مصوب در بودجه کند. به عبارت دیگر، حکم به اختصاص صددرصد درآمدهای مقرر در این ماده به ناجا، بدون آنکه چنین تخصیصی در زمره اعتبارات مصوب برای ناجا مقرر شده باشد، مغایر با اصل ۵۳ قانون اساسی است.

ب) در این ماده، مجلس شورای اسلامی صددرصد درآمدهای حاصل از ارائه خدمات به مشمولان در اخذ معافیت‌ها و همچنین جریمه‌ها را به ناجا اختصاص داده است. با توجه به اینکه چنین حکمی در قانون قبلی سابقه نداشته است، اختصاص تمام درآمدهای حاصل به ناجا باعث کاهش درآمدها و دریافت‌های دولت می‌شود. از این جهت، از آنجا که این مصوبه از طریق پیشنهاد نمایندگان و در قالب طرح به مجلس ارائه و تصویب شده است و اجرایی شدن آن، کاهش درآمد عمومی دولت را نسبت به سابق موجب می‌شود و با عنایت به اینکه مجلس در مصوبه خویش، طریق جبران این کاهش درآمد را معلوم نکرده است، به نظر می‌رسد این مصوبه مغایر با اصل ۷۵ قانون اساسی است.

۲-۲۰-۱-۲- دیدگاه عدم مغایرت

بر اساس ذیل ماده (۸۴)، چون درآمدهای مقرر در این ماده، پس از واریز به خزانه در اختیار ناجا قرار می‌گیرد، به طور طبیعی برداشت از آن در حکم سایر موارد بودجه‌ای است و چنانچه در بودجه سالانه قرار نگیرد، قابلیت اجرا نیز نخواهد داشت. به عبارت دیگر، منطوق این ماده ظهور در این دارد که حکم کلی ذکر شده در این ماده مبنی بر اختصاص صددرصد درآمدهای حاصله به ناجا، وقتی قابلیت اجرایی پیدا می‌کند و متنجز می‌شود که به طور مشخص در بودجه سالانه، سقف و اندازه آن مشخص شود و الا در صورت عدم ذکر در بودجه سنواتی، خزانه‌داری کل کشور نمی‌تواند با استناد به حکم کلی مقرر در ماده ۸۴ پولی به ناجا پرداخت کند. لذا کلیه ضوابط ذکر شده در اصل ۵۳ قانون اساسی؛ اعم از ردیف و سقف بودجه، در این ماده مفروض است که به طور ضمنی رعایت می‌گردد. بنابراین، این ماده مغایرتی با قانون اساسی ندارد. ضمناً نظیر حکم مقرر در این ماده، در مصوبات دیگر مجلس نیز وجود داشته که شورای نگهبان با همین استدلال، آنها را مغایر با اصل ۵۳ قانون اساسی تشخیص نداده است.

۲-۲۰-۲- نظر شورای نگهبان

ماده (۸۴) الحاقی، از آنجا که کلیه پرداخت‌ها باید در حدود اعتبارات مصوب و به موجب قانون باشد، مغایر اصل ۵۳ قانون اساسی شناخته شد.

۳- بحث و بررسی شورای نگهبان پیرامون طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳، مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۱۶ مجلس شورای اسلامی (مرحله دوم)

۳-۱- ماده ۴

”ماده ۴- بند «الف» ماده (۴) به شرح ذیل اصلاح و تبصره (۳) آن حذف می‌شود:
الف- مدت خدمت دوره ضرورت (۲۴) ماه است و در صورتی که مشمولان مازاد و یا کمتر از تعداد مورد نیاز باشد ستادکل با کسب اجازه از فرماندهی کل آن را به کمتر یا بیشتر از مدت دوره ضرورت تغییر می‌دهد.

(تبصره ذیل بند (الف) اصلاحی ماده ۴، حذف شد.)

۳-۱-۱- نظرات استدلالی

۳-۱-۱-۱- دیدگاه مغایرت

ایراد سابق وارد بر این ماده، ابهامی کلی نسبت به اخذ نظر مقام معظم رهبری به عنوان فرماندهی کل قوا در خصوص تغییرات صورت گرفته در تعداد مشمولین و معافیت‌های در نظر گرفته شده در این مصوبه مجلس بود؛ چه آنکه مشخص نبود که این تغییرات، بر اساس صلاحیت مصرّح در بند (۴) اصل ۱۱۰ قانون اساسی، به تأیید فرماندهی کل قوا رسیده است یا خیر؟ با این وصف، مجلس شورای اسلامی، در اصلاحیه خود، صرفاً اقدام به حذف تبصره بند (الف) ماده ۴ کرده است و به ابهام کلی موجود در این مصوبه، پاسخی ارائه نکرده است. بنابراین، با توجه به اینکه همچنان مشخص نیست که آیا تغییرات صورت گرفته در این مصوبه در خصوص تعداد مشمولین، معافیت‌های جدید، مدت زمان خدمت و ... با تأیید فرماندهی کل قوا صورت پذیرفته است یا خیر، ایراد پیشین شورای نگهبان کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۱-۲- نظر شورای نگهبان

نظر به اینکه در مورد بند (۱) ایراد این شورا^{۱۳} هیچ‌گونه پاسخی داده نشده است، اشکال قبلی کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۲- ماده ۲۱

”ماده ۲۱- در ماده (۳۲) عبارت «حوزه علمیه قم و یا نماینده رسمی آن»، به شرح زیر اصلاح می‌شود:

^{۱۳} ایراد بند (۱) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «با توجه به اینکه بعضی از مواد مذکور در این مصوبه نیاز به تأیید مقام معظم رهبری مدظله العالی دارد، اعلام فرمائید آیا تأییدیه معظم له اخذ گردیده یا نه؟ پس از رفع این ابهام اظهار نظر خواهد شد.»

۳-۲-۱- نظرات استدلالی

۳-۲-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

ایراد سابق این شورا نسبت به این ماده، ناظر بر محدود نمودن حوزه‌های علمیه کشور به سه حوزه علمیه قم، خراسان رضوی و اصفهان و عدم تعیین محدوده نمایندگی هر کدام از این حوزه‌ها برای اعطای نمایندگی به حوزه‌های دیگر شهرها بود. بر این اساس، از آنجا که مجلس در اصلاحیه خود نسبت به ماده ۲۱، عبارت پیشنهادی شورای نگهبان را جایگزین عبارت مبهم قبلی کرده است، ایراد پیشین شورای نگهبان برطرف شده است.

۳-۲-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده در ماده ۲۱ (ماده ۳۲ قانون خدمت وظیفه عمومی)، آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۳-۳- ماده ۲۵

«ماده ۲۵- ماده (۳۶) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۳۶- مشمولین دارای مدرک کارشناسی و بالاتر و معادل آن در حوزه‌های علمیه علاقه‌مند به تحصیل در خارج از کشور، در صورتی که از نظر مقررات این قانون و وزارتخانه‌های علوم و بهداشت، حائز شرایط ادامه تحصیل در خارج از کشور باشند و دانشگاه‌ها و رشته‌های آنها مورد تأیید وزارتخانه‌های فوق باشد، می‌توانند با سپردن تضمین‌های لازم با استفاده از مقررات این قانون برای تحصیل به خارج از کشور مسافرت نمایند.»

۳-۳-۱- نظرات استدلالی

۳-۳-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

ایراد سابق شورا نسبت به این ماده، ناظر بر عدم شمول حکم ماده نسبت به طلاب حوزه‌های علمیه بود که موجبات تبعیض ناروا میان این افراد با محصلان دانشگاهی را فراهم می‌آورد. بنابراین، با توجه به اصلاح به عمل آمده (افزوده شدن عبارت «و معادل آن در حوزه‌های علمیه»)، تبعیض ایجاد شده بین محصلان دانشگاهی و حوزوی برطرف گردیده است و لذا این ماده، مغایرتی با قانون اساسی ندارد.

۳-۳-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده در ماده ۲۵ (ماده ۳۶ قانون خدمت وظیفه عمومی)، آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۳-۴-۲- ماده ۲۶

”ماده ۲۶- ماده (۳۷) به شرح زیر اصلاح و تبصره ذیل آن حذف می‌گردد:

ماده ۳۷- ایرانیان مقیم خارج از کشور، فرزندان مأمورین ثابت دولت جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور و همچنین کسانی که قانوناً تحت کفالت، یا ولایت قانونی آنها هستند، چنانچه در حین تحصیل در مدارس ایرانی مستقر در خارج از کشور و یا مؤسسات آموزشی کشورهای خارج مورد تأیید آموزش و پرورش و طلاب حوزه‌های علمیه مورد تأیید شورای عالی حوزه‌های علمیه به سن مشمولیت برسند، از معافیت تحصیلی بهره‌مند می‌گردند و ادامه تحصیل آنان تا سقف یک سال پس از فراغت از تحصیل در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی خارج از کشور که مورد تأیید وزارتین علوم یا بهداشت هستند بلامانع می‌باشد.”

۳-۴-۱- نظرات استدلالی

۳-۴-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

ایراد سابق شورای نگهبان نسبت به این ماده، این بود که نسبت به افرادی که برای ادامه و تکمیل تحصیلات خویش، مشغول تحصیل در حوزه‌های علمیه خارج کشور هستند، پیش‌بینی‌های لازم به عمل نیآورده بود و از این جهت میان دانشجویان و طلاب حوزه‌های علمیه تبعیض ایجاد کرده بود. با این وصف، با توجه به افزوده شدن عبارت «و طلاب حوزه‌های علمیه مورد تأیید شورای عالی حوزه‌های علمیه» به ماده اصلاحی، طلاب حوزه‌های علمیه نیز مشمول حکم این ماده شده و از این رو، ایراد مزبور برطرف شده است.

۳-۴-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده در ماده ۲۶ (ماده ۳۷ قانون خدمت وظیفه عمومی)، آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۳-۵-۲- ماده ۲۷

”ماده ۲۷- ماده (۳۸) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۳۸- آئین‌نامه اجرایی مواد این بخش، توسط وزارت دفاع با کسب نظر از شورای عالی حوزه‌های علمی، وزارتخانه‌های کشور، علوم، بهداشت، آموزش و پرورش و دانشگاه آزاد اسلامی و سازمان ظرف حداکثر شش‌ماه تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

۳-۵-۱- نظرات استدلالی

۳-۵-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

ایراد سابق شورای نگهبان نسبت به این ماده ناظر بر ترجیح بدون دلیل حوزه‌های علمی قم، خراسان رضوی و اصفهان بر دیگر حوزه‌های علمی سراسر کشور در ارائه نظرات پیشنهادی جهت تدوین آیین‌نامه مورد اشاره در این ماده و ابهام در محدوده نمایندگی هر یک از حوزه‌های مذکور بوده است. بر این اساس، از آنجا که مجلس شورای اسلامی در اصلاح این ماده، عبارت «شورای عالی حوزه‌های علمی» را جایگزین عبارت سابق نموده است، ایراد و ابهام پیشین شورای نگهبان برطرف شده است.

۳-۵-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده در ماده ۲۷ (ماده ۳۸ قانون خدمت وظیفه عمومی)، آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۳-۶- ماده ۳۰

ماده ۳۰- ماده زیر به عنوان ماده (۴۲) مکرر به قانون الحاق می‌گردد:

ماده ۴۲ مکرر- مشمولینی که در شورای پزشکی شهرستان مربوط با معاینه بالینی معاف از خدمت تشخیص داده نشده، به تشخیص این شورا یا اعتراض مشمول یا رئیس واحد وظیفه عمومی مربوط، نیاز به معاینه تخصصی داشته باشند، رئیس حوزه موظف است آنان را به نزدیکترین مرکز مجهز وزارت بهداشت، یا بیمارستان‌های نیروهای مسلح معرفی نماید تا مورد معاینه قرار گرفته و نتیجه معاینه تخصصی جهت تصمیم‌گیری به شورای پزشکی همان شهرستان ارسال و در صورت اصرار بر اعتراض مشمولین با تأمین هزینه‌ها از سوی مشمول نتایج جهت تصمیم‌گیری به شورای عالی پزشکی متشکل از پزشکان متخصص استان ارسال گردد.

تبصره ۱- مشمولینی که متقاضی معاینه تخصصی باشند، قبلاً باید هزینه‌های پیش‌بینی شده را به حساب دولت پرداخت نموده، پس از معاینه طبق این قانون با آنان رفتار می‌شود. مشمولینی که به تشخیص شورای پزشکی نیاز به معاینه تخصصی دارند، همچنین مددجویان مشمول تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور، افرادی که به تأیید کمیته امداد امام خمینی(ره) محل فاقد تمکن مالی هستند از پرداخت وجه مزبور معاف می‌باشند.

تبصره ۲- مراکز مجهز وزارت بهداشت یا بیمارستان‌های نیروهای مسلح موظفند به وضعیت مشمولین معرفی شده واحد مربوطه خارج از نوبت رسیدگی نموده، آنان را حداکثر ظرف مدت یک ماه مورد معاینه تخصصی قرار دهند.

تبصره ۳- چنانچه مشمولینی که برای معاینات تخصصی به مراکز مجهز وزارت بهداشت یا بیمارستان-های نیروهای مسلح معرفی می‌شوند، ظرف مدت یک‌ماه به این مرکز مراجعه نکنند، پس از تعیین تکلیف به خدمت اعزام خواهند شد.

۳-۶-۱- نظرات استدلالی

۳-۶-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که در خصوص ایراد شورای نگهبان نسبت به این ماده، هیچ‌گونه اصلاحی در مجلس صورت نگرفته است، ایراد شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل ۷۵ قانون اساسی همچنان پابرجا است.

۳-۶-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)؛^۴ (۷)، (۸)، (۱۲) و (۱۳)، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۷- ماده ۳۲

«ماده ۳۲- ماده (۴۴) به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۴- مشمولین زیر حسب مورد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند:

۱- یگانه فرزند ذکور مراقب یا نگهدارنده پدر نیازمند مراقبت که قادر به اداره امور خود نباشد.

۲- یگانه مراقب یا نگهدارنده مادر فاقد شوهر.

۳- تنها برادر تنی سرپرست خواهر فاقد پدر، همسر و فرزند ذکور غیرمحبجور.

۴- تنها برادر سرپرست برادر کبیر نیازمند مراقب و فاقد پدر و همسر و فرزند ذکور غیر محجور و فاقد شغل.

۵- یگانه سرپرست برادر کمتر از هجده سال تمام.

۶- یگانه نوه ذکور مراقب یا نگهدارنده جد فاقد فرزند یا جد فاقد شوهر و فرزند.

۷- مشمولی که همسرش فوت نموده و از او دارای فرزند صغیر بوده مادامی که ازدواج مجدد نکرده و یا دارای همسری که بعد از ازدواج معلول و نیازمند مراقبت باشد.

^۴ ایراد بند (۶) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «ماده (۳۰)، (ماده ۴۲ مکرر)، از این جهت که افراد مشمول معافیت از پرداخت وجه را نسبت به قانون فعلی افزایش داده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.»

- ۸- از چند برادر واجد شرایط اعزام به خدمت در صورت اعزام یکی از برادران به خدمت یکی از برادران می‌تواند تا اتمام خدمت او از تعویق اعزام استفاده نماید.
- ۹- از خانواده‌ای که دو برادر خدمت سربازی را انجام داده باشند، صرفاً یک نفر از فرزندان از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند.
- ۱۰- یکی از فرزندان پسر سربازی که در حین خدمت سربازی فوت کند و یا یکی از فرزندان ذکور خانواده ای که یک فرزند آن خانواده در حین انجام خدمت سربازی فوت نموده باشد.
- ۱۱- مشمولی که تنها مراقب و نگهدارنده خواهر تنی فاقد شوهر باشد.

۳-۷-۱- نظرات استدلالی

۳-۷-۱-۱- دیدگاه مغایرت

ایراد شورای نگهبان نسبت به این ماده، ابهامی کلی نسبت به اخذ نظر مقام معظم رهبری به عنوان فرماندهی کل قوا در خصوص تغییرات صورت گرفته در معافیت‌های در نظر گرفته شده در این مصوبه مجلس بود؛ چه آنکه مشخص نبود که این تغییرات، بر اساس صلاحیت مصرح در بند (۴) اصل ۱۱۰ قانون اساسی، به تأیید فرماندهی کل قوا رسیده است یا خیر؟ از این رو، از آنجا که مجلس شورای اسلامی، هیچ‌گونه اصلاحی نسبت به ماده ۳۲، موضوع اصلاح ماده ۴۴ قانون خدمت وظیفه عمومی انجام نداده است، ایراد و ابهام پیشین شورای نگهبان کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۷-۲- نظر شورای نگهبان

نظر به اینکه در مورد بند (۱) ایراد این شورا^{۱۵} هیچ‌گونه پاسخی داده نشده است، اشکال قبلی کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۸- ماده ۳۸

«ماده ۳۸- ماده (۴۹) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۹- حقوق سربازان وظیفه حداقل شصت درصد (۶۰٪) و حداکثر نود درصد (۹۰٪) حداقل حقوق کارکنان نیروهای مسلح مبتنی بر قانون مدیریت خدمات کشوری می‌باشد که با توجه به تحصیلات و درجات آنان توسط ستاد کل تهیه و به تصویب فرماندهی کل می‌رسد.

^{۱۵} ایراد بند (۱) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «با توجه به اینکه بعضی از مواد مذکور در این مصوبه نیاز به تأیید مقام معظم رهبری مدظله العالی دارد، اعلام فرمائید آیا تأییدیه معظم له اخذ گردیده یا نه؟ پس از رفع این ابهام اظهار نظر خواهد شد.»

تبصره ۱- به کارکنان وظیفه متاهل یا سرپرست خانواده معادل صددرصد (۱۰۰٪) حق عائله‌مندی کارکنان پایور نیروهای مسلح پرداخت می‌گردد.

تبصره ۲- حقوق کارکنان وظیفه در دوران آموزش و قبل از دریافت درجه یا سردوشی به میزان پنجاه درصد (۵۰٪) حقوق اولین ماه دوران خدمت آنان می‌باشد.

تبصره ۳- به کارکنان وظیفه در خاتمه خدمت دوره ضرورت معادل یکماه حقوق به عنوان پاداش پرداخت می‌گردد.

تبصره ۴- حق بازنشستگی و حقوق اولین ماه خدمت از حقوق ماهانه کارکنان وظیفه کسر نمی‌گردد.

۳-۸-۱- نظرات استدلالی

۳-۸-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که در خصوص ایراد شورای نگهبان نسبت به این ماده، هیچ‌گونه اصلاحی در مجلس صورت نگرفته است، ایراد شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل ۷۵ قانون اساسی همچنان پابرجا است.

۳-۸-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)، (۷)^{۱۶}، (۸)، (۱۲) و (۱۳)، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۹- ماده ۴۰ و ۴۱

«ماده ۴۰- ماده (۵۰) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۵۰- افسران و درجه‌داران وظیفه در صورت اعزام به مأموریت یا انتقال یا خدمت در مناطق محروم و بد آب و هوا و مناطق عملیاتی مشمول مقررات فوق‌العاده و مزایای مربوط به افسران و درجه‌داران کادر ثابت نسبت به حقوق آنان خواهند بود. سایر کارکنان وظیفه در موارد مذکور از دو سوم فوق‌العاده‌ها و مزایای درجه گروهبان دومی کادر ثابت برخوردار خواهند شد.

تبصره ۱- به کارکنان وظیفه‌ای که در شهر محل سکونت خود به‌کارگیری می‌شوند، فوق‌العاده محرومیت از تسهیلات و بدی آب و هوا تعلق نمی‌گیرد.

تبصره ۲- به کارکنان وظیفه‌ای که بنا به تقاضای خود منتقل می‌شوند، هزینه سفر و فوق‌العاده انتقال تعلق نمی‌گیرد.

^{۱۶} ایراد بند (۷) اظهارنظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «ماده (۳۸) در خصوص اصلاح ماده (۴۹)، تبصره‌های (۱) و (۳) این ماده از این جهت که موجب افزایش هزینه عمومی می‌گردد و طریق تأمین هزینه جدید معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.»

تبصره ۳- طبقه‌بندی مناطق از نظر محرومیت، آب و هوا و عملیاتی طبق آئین‌نامه‌ای خواهد بود که وزارت دفاع تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.
ماده ۴۱- ماده (۵۵) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:
ماده ۵۵- دولت موظف است اعضاء خانواده تحت تکفل کارکنان وظیفه را در طول مدت خدمت تحت پوشش قرار داده و به آنان مستمری پرداخت نماید.
تبصره- آئین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت دفاع تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد."

۳-۹-۱- نظرات استدلالی

۳-۹-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد شورای نگهبان در خصوص این ماده، هیچ‌گونه اصلاحی صورت نگرفته است، ایراد پیشین شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل ۷۵ قانون اساسی همچنان پابرجا است.

۳-۹-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)، (۷)، (۸)^{۱۷}، (۱۲) و (۱۳)، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۱۰-۱- ماده ۴۲

"ماده ۴۲- ماده (۵۸) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۵۸ - مشمولین خدمت وظیفه عمومی که برای رسیدگی و یا اعزام جهت طی دوره ضرورت احضار می‌شوند چنانچه در مهلت یا موعد مقرر خود را معرفی نکنند، همچنین مشمولینی که معافیت موقت دریافت داشته‌اند و پس از انقضای مدت اعتبار، ظرف مدت یکماه برای تجدید رسیدگی خود را معرفی نکنند، غایب شناخته شده، پس از معرفی یا دستگیری در صورتی که طبق مقررات این قانون قادر به خدمت و بلامانع تشخیص داده شوند به خدمت اعزام و با آنان به ترتیب زیر رفتار می‌شود:
۱- مشمولانی که مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح تا سه ماه، در زمان جنگ تا پانزده روز باشد، سه ماه اضافه خدمت و چنانچه مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح بیشتر از سه ماه و در زمان جنگ بیش از پانزده روز باشد به شش ماه اضافه خدمت تنبیه می‌گردند.

^{۱۷} ایراد بند (۸) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «ماده (۴۰) در خصوص اصلاح ماده (۵۰) و ماده (۴۱) در خصوص اصلاح ماده (۵۵)، مواردی که نسبت به قوانین سابق از نظر حکم و موضوع تغییر یافته و به افزایش هزینه عمومی می-انجامد و طریق تأمین آن معلوم نشده، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.»

۲- مشمولینی که مدت غیبت اولیه آنان در زمان صلح از یک سال و در زمان جنگ از دو ماه تجاوز نماید، علاوه بر اعمال اضافه خدمت مذکور در بند (۱)، فراری محسوب گردیده و به مراجع صالح قضائی معرفی می‌گردند.

تبصره ۱- مشمولین غایبی که به خدمت اعزام می‌شوند در صورتی که در حین خدمت، حسن اخلاق و رفتار و جدیت در انجام وظیفه از خود نشان دهند، یا در عملیات جنگی ابراز شجاعت و فداکاری نمایند، مراتب مورد گواهی فرماندهان، رؤسای ذریبط باشد، برابر ضوابطی که از سوی ستاد کل ابلاغ می‌گردد با تصویب مقامات سرلشکری و یا همپراز در سازمان مربوط از انجام اضافه خدمت، یا بخشی از آن معاف می‌گردند.

تبصره ۲- مشمولینی که تا تصویب این قانون غایب شناخته شده اند چنانچه در داخل کشور ظرف حداکثر شش ماه، آنهایی که در خارج از کشور باشند، ظرف حداکثر یکسال خود را جهت انجام خدمت دوره ضرورت معرفی نمایند، در شمول تنبیهات این قانون نخواهند بود.

تبصره ۳- رسیدگی به وضعیت مشمولینی که دارای عذر موجه برای غیبت خویش می‌باشند برابر آئین-نامه‌ای خواهد بود که توسط ستاد کل تهیه و پس از تأیید فرماندهی کل ابلاغ می‌گردد.

تبصره ۴- در خصوص نحوه رفتار با مشمولین دوره‌های احتیاط و ذخیره برابر دستورالعملی که در ستاد کل تهیه و پس از تأیید فرماندهی کل ابلاغ می‌گردد، [رفتار می‌شود].

۳-۱۰-۱- نظرات استدلالی

۳-۱۰-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

شورای نگهبان نسبت به این ماده، سه ایراد وارد کرده بود که با توجه به اصلاحات به عمل آمده، هر سه مورد برطرف شده‌است. ایراد اول مربوط به بند (۲) بود که مشمولان غایب را جزء نیروهای مسلح محسوب کرده و رسیدگی به جرم فرار از خدمت آنها را در صلاحیت سازمان قضایی نیروهای مسلح قرار داده بود که بدین جهت، مغایر با اصل ۱۷۲ قانون اساسی بود. از آنجا که مجلس در اصلاحیه این ماده، به جای «سازمان قضایی نیروهای مسلح»، رسیدگی به جرایم این افراد را به «مراجع صالح قضایی» واگذار کرده، ایراد پیشین شورای نگهبان نسبت به بند (۲)، برطرف شده‌است.

ایراد دوم این ماده، مربوط به تبصره (۳) بود که در آن، مراد از «ضوابط رسیدگی به وضعیت مشمولین غایب دارای عذر موجه» با ابهام مواجه بود. این ایراد نیز با توجه به اصلاح به عمل آمده در مجلس، برطرف شده‌است؛ زیرا به جای عبارت مبهم پیشین، رسیدگی به وضعیت مشمولین غایب دارای عذر موجه را به آیین‌نامه مصوب فرماندهی کل قوا واگذار کرده‌است.

ایراد سوم این ماده، مربوط به تبصره (۴) بود که تهیه و تصویب دستورالعمل نحوه رفتار با مشمولین دوره‌های احتیاط و ذخیره را به عهده ستاد کل نیروهای مسلح قرار داده بود که به دلیل ماهیت قانون‌گذاری داشتن این

موضوع، مغایر با اصل ۸۵ قانون اساسی شناخته شده بود. این ایراد نیز با اصلاح به عمل آمده در مجلس و منوط کردن این دستورالعمل به تأیید فرماندهی کل قوا، برطرف شده است.

۳-۱۰-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده در ماده ۴۲ (ماده ۵۸ قانون خدمت وظیفه عمومی)، آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۳-۱۱- ماده ۴۸ (الحاق ماده ۷۴)

«ماده ۴۸- مواد الحاقی زیر با عنوان «فصل هشتم- استفاده دستگاه‌های غیرنظامی از خدمات کارکنان وظیفه» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۷۴- دولت موظف است هزینه آموزش مشمولین وظیفه مأمور را به تعداد سهمیه اختصاص یافته به طور سالانه بر اساس سرانه آموزشی به میزان چهار هزار برابر ضریب ریالی محاسبه و در اختیار ستاد کل قرار دهد تا ستاد کل به میزان سهمیه واگذاری به سازمان‌های آموزش دهنده پرداخت نماید.»

۳-۱۱-۱- نظرات استدلالی

۳-۱۱-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد شورای نگهبان در خصوص این ماده، هیچ‌گونه اصلاحی صورت نگرفته است، ایراد پیشین شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل ۷۵ قانون اساسی همچنان پابرجا است.

۳-۱۱-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)، (۷)، (۸)، (۱۲)^{۱۸} و (۱۳)، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۱۲- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۷۸)

«ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

...

^{۱۸} ایراد بند (۱۲) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۸/۷/۱۵: «در ماده (۷۴) الحاقی، نظر به اینکه هزینه به میزان زائد بر مقررات قبلی پیش‌بینی شده است و طریق تأمین آن معلوم نگردیده، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.»

ماده ۷۸ - به منظور ارتقاء منزلت و بهینه‌سازی اوقات فراغت کارکنان وظیفه باید زمینه‌های استمرار آموزش‌های نظامی، عقیدتی، سیاسی، ورزشی، خدماتی، فنی و حرفه‌ای و سوادآموزی در ضمن خدمت فراهم گردد.

تبصره ۱- دولت مکلف است امکانات، تجهیزات و اعتبارات مورد نیاز اجراء آموزش‌های مذکور را تأمین نماید.

تبصره ۲- آئین‌نامه اجرایی این ماده ظرف سه ماه توسط وزارت دفاع با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و پس از تأیید ستادکل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

۳-۱۲-۱- نظرات استدلالی

۳-۱۲-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد شورای نگهبان در خصوص این ماده، هیچ‌گونه اصلاحی صورت نگرفته است، ایراد پیشین شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل ۷۵ قانون اساسی همچنان پابرجا است.

۳-۱۲-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)، (۷)، (۸)، (۱۲) و (۱۳)^{۱۹}، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۱۳- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۸۱)

«ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۸۱ - کلیه کارکنان وظیفه و عائله تحت تکفل آنها مطابق آئین‌نامه‌ای که از سوی وزارت دفاع با همکاری وزارت کشور و وزارت رفاه تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد تحت بیمه خدمات درمانی نیروهای مسلح قرار می‌گیرند.

تبصره ۱- این بیمه به مدت حداکثر یکسال پس از پایان خدمت دوره ضرورت تا زمانی که سربازان فوق اشتغال به کار پیدا نکرده‌اند، استمرار خواهد یافت.

تبصره ۲- دولت موظف است خانواده‌هایی را که با اعزام مشمول به خدمت سربازی از نظر تأمین معیشت زندگی با مشکل مواجه می‌شوند و قادر به امور خود نباشند بر اساس مفاد قانون نحوه کمک

^{۱۹} ایراد بند (۱۳) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «مواد (۷۸) و (۸۱) الحاقی و تبصره (۱) آن، از این جهت که به افزایش هزینه عمومی می‌انجامد و طریق تأمین این هزینه‌ها معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شدند.»

به خانواده‌های مشمولینی که قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند تا پایان خدمت تحت پوشش قرار دهد.^{۲۰}

۳-۱۳-۱- نظرات استدلالی

۳-۱۳-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد شورای نگهبان در خصوص این ماده، هیچ‌گونه اصلاحی صورت نگرفته است، ایراد پیشین شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل ۷۵ قانون اساسی همچنان پابرجا است.

۳-۱۳-۲- نظر شورای نگهبان

با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)، (۷)، (۸)، (۱۲) و (۱۳)^{۲۰}، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.

۳-۱۴- ماده ۴۹ (الحاق ماده ۸۴)

«ماده ۴۹- مواد الحاقی زیر به عنوان «فصل نهم- سایر مقررات» به قانون اضافه می‌شود:

...

ماده ۸۴- صددرصد (۱۰۰٪) درآمدهای حاصله از ارائه خدمات به مشمولان در اخذ معافیت‌ها و همچنین جریمه‌ها به توسعه و تقویت و تجهیز رده‌های وظیفه عمومی و بهبود سطح خدمات سازمان وظیفه عمومی به مشمولان، پس از واریز به خزانه طبق قانون بودجه سالانه در اختیار ناجا قرار می‌گیرد.»

۳-۱۴-۱- نظرات استدلالی

۳-۱۴-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

ایراد وارد بر این ماده، مغایرت آن با اصل ۵۳ قانون اساسی از جهت رعایت موازین قانونی بودجه بود. بر این اساس، از آنجا که در ماده اصلاحی، واگذاری درآمدهای مذکور در ماده به نیروی انتظامی را مقید به رعایت «قانون بودجه سالانه» کرده، ایراد عدم رعایت اصل ۵۳ قانون اساسی برطرف شده است؛ زیرا در حال حاضر، این درآمدها «بر اساس اعتبارات مصوب در قانون بودجه سالانه» به ناجا اختصاص می‌یابد.

^{۲۰} ایراد بند (۱۳) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵: «مواد (۷۸) و (۸۱) الحاقی و تبصره (۱) آن، از این جهت که به افزایش هزینه عمومی می‌انجامد و طریق تأمین این هزینه‌ها معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شدند.»

۳-۱۴-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده در ماده ۴۹ (ماده ۸۴ الحاقی به قانون خدمت وظیفه عمومی)، آن را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۴- بحث و بررسی شورای نگهبان پیرامون طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳، مصوب ۱۳۹۰/۶/۷ مجلس شورای اسلامی (مرحله سوم)

۴-۱- ماده ۴

«ماده ۴- بند «الف» ماده (۴) به شرح ذیل اصلاح و تبصره (۳) آن حذف می‌شود:

الف- مدت خدمت دوره ضرورت (۲۴) ماه است و در صورتی که مشمولان مازاد و یا کمتر از تعداد مورد نیاز باشد، ستاد کل با کسب اجازه از فرماندهی کل آن را به کمتر یا بیشتر از مدت دوره ضرورت تغییر می‌دهد.»

۴-۱-۱- نظرات استدلالی

۴-۱-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد سابق شورای نگهبان راجع به این ماده (ابهام در خصوص اخذ تأییدیه فرماندهی کل قوا)، اصلاحی صورت نگرفته است، ایراد سابق شورا همچنان پابرجا است.

۴-۱-۲- نظر شورای نگهبان

نظر به اینکه در مورد بند (۱) ایراد این شورا^{۲۱} هیچ‌گونه اصلاحی به عمل نیامده، اشکال قبلی کماکان به قوت خود باقی است.

۴-۲- مواد ۳۰، ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۷۴، ۷۸ و ۸۱ الحاقی

«به منظور رفع ایراد شورای نگهبان در مواد (۳۰)^{۲۲}، (۳۸)^{۲۳}، (۴۰)^{۲۴}، (۴۱)^{۲۵} این طرح، (۷۴) الحاقی^{۲۶}، (۷۸) الحاقی^{۲۷} و (۸۱) الحاقی^{۲۸} به قانون، یک ماده به شرح ذیل الحاق و شماره مواد بعدی به ترتیب اصلاح می‌گردد:

^{۲۱} ایراد بند (۱) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۱۶: «نظر به اینکه در مورد بند (۱) ایراد این شورا، هیچ‌گونه پاسخی داده نشده است، اشکال قبلی* کماکان به قوت خود باقی است.»

* منظور از اشکال قبلی، ایراد بند (۱) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵ است که مقرر می‌داشت: «با توجه به اینکه بعضی از مواد مذکور در این مصوبه، نیاز به تأیید مقام معظم رهبری مدظله‌العالی دارد اعلام فرمائید آیا تأییدیه معظم له اخذ گردیده یا نه؟ پس از رفع این ابهام اظهار نظر خواهد شد.»

^{۲۲} «ماده ۳۰- ماده زیر به عنوان ماده (۴۲) مکرر به قانون الحاق می‌گردد:

ماده ۴۲ مکرر- مشمولینی که در شورای پزشکی شهرستان مربوط با معاینه بالینی معاف از خدمت تشخیص داده نشده، به تشخیص این شورا یا اعتراض مشمول یا رئیس واحد وظیفه عمومی مربوط، نیاز به معاینه تخصصی داشته باشند، رئیس حوزه موظف است آنان را به نزدیک‌ترین مرکز مجهز وزارت بهداشت، یا بیمارستان‌های نیروهای مسلح معرفی نماید تا مورد معاینه قرار گرفته و نتیجه معاینه تخصصی جهت تصمیم‌گیری به شورای پزشکی همان

شهرستان ارسال و در صورت اصرار بر اعتراض مضمولین با تأمین هزینه‌ها از سوی مضمول، نتایج جهت تصمیم‌گیری به شورای عالی پزشکی متشکل از پزشکان متخصص استان ارسال گردد.

تبصره ۱- مضمولینی که متقاضی معاینه تخصصی باشند، قبلاً باید هزینه‌های پیش‌بینی شده را به حساب دولت پرداخت نموده، پس از معاینه طبق این قانون با آنان رفتار می‌شود. مضمولینی که به تشخیص شورای پزشکی نیاز به معاینه تخصصی دارند، همچنین مددجویان مضمول تحت پوشش سازمان بهزیستی کشور، افرادی که به تأیید کمیته امداد امام خمینی (ره) محل، فاقد تمکن مالی هستند از پرداخت وجه مزبور معاف می‌باشند.

تبصره ۲- مراکز مجهز وزارت بهداشت یا بیمارستان‌های نیروهای مسلح موظفند به وضعیت مضمولین معرفی شده واحد مربوطه خارج از نوبت رسیدگی نموده، آنان را حداکثر ظرف مدت یک ماه مورد معاینه تخصصی قرار دهند.

تبصره ۳- چنانچه مضمولینی که برای معاینات تخصصی به مراکز مجهز وزارت بهداشت یا بیمارستان‌های نیروهای مسلح معرفی می‌شوند، ظرف مدت یک ماه به این مرکز مراجعه نکنند، پس از تعیین تکلیف به خدمت اعزام خواهند شد.»

۲۳. «ماده ۳۸- ماده (۴۹) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۹- حقوق سربازان و وظیفه حداقل شصت درصد (۶۰٪) و حداکثر نود درصد (۹۰٪) حداقل حقوق کارکنان نیروهای مسلح مبتنی بر قانون مدیریت خدمات کشوری می‌باشد که با توجه به تحصیلات و درجات آنان توسط ستاد کل تهیه و به تصویب فرماندهی کل می‌رسد.

تبصره ۱- به کارکنان وظیفه متأهل یا سرپرست خانواده معادل صد درصد (۱۰۰٪) حق عائله‌مندی کارکنان پایور نیروهای مسلح پرداخت می‌گردد.

تبصره ۲- حقوق کارکنان وظیفه در دوران آموزش و قبل از دریافت درجه یا سردوشی به میزان پنجاه درصد (۵۰٪) حقوق اولین ماه دوران خدمت آنان می‌باشد.

تبصره ۳- به کارکنان وظیفه در خاتمه خدمت دوره ضرورت معادل یکماه حقوق به عنوان پاداش پرداخت می‌گردد.

تبصره ۴- حق بازنشستگی و حقوق اولین ماه خدمت از حقوق ماهانه کارکنان وظیفه کسر نمی‌گردد.»

۲۴. «ماده ۴۰- ماده (۵۰) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۵۰- افسران و درجه‌داران وظیفه در صورت اعزام به مأموریت یا انتقال یا خدمت در مناطق محروم و بد آب و هوا و مناطق عملیاتی مضمول مقررات فوق‌العاده و مزایای مربوط به افسران و درجه‌داران کادر ثابت نسبت به حقوق آنان خواهند بود. سایر کارکنان وظیفه در موارد مذکور از دو سوم فوق‌العاده‌ها و مزایای درجه گروهبان دومی کادر ثابت برخوردار خواهند شد.

تبصره ۱- به کارکنان وظیفه‌ای که در شهر محل سکونت خود به کارگیری می‌شوند، فوق‌العاده محرومیت از تسهیلات و بدی آب و هوا تعلق نمی‌گیرد.

تبصره ۲- به کارکنان وظیفه‌ای که بنا به تقاضای خود منتقل می‌شوند، هزینه سفر و فوق‌العاده انتقال تعلق نمی‌گیرد.

تبصره ۳- طبقه‌بندی مناطق از نظر محرومیت، آب و هوا و عملیاتی طبق آئین‌نامه‌ای خواهد بود که وزارت دفاع تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.»

۲۵. «ماده ۴۱- ماده (۵۵) به شرح زیر اصلاح می‌گردد:

ماده ۵۵- دولت موظف است اعضاء خانواده تحت تکفل کارکنان وظیفه را در طول مدت خدمت تحت پوشش قرار داده و به آنان مستمری پرداخت نماید. تبصره- آئین‌نامه اجرایی این ماده توسط وزارت دفاع تهیه و به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.»

۲۶. «ماده ۷۴ (الحاقی)- دولت موظف است هزینه آموزش مضمولین وظیفه مأمور را به تعداد سهمیه اختصاص یافته به طور سالانه بر اساس سرانه آموزشی به میزان چهار هزار برابر ضریب ریالی محاسبه و در اختیار ستاد کل قرار دهد تا ستاد کل به میزان سهمیه واگذاری به سازمان‌های آموزش‌دهنده پرداخت نماید.»

۲۷. «ماده ۷۸ (الحاقی)- به منظور ارتقاء منزلت و بهینه‌سازی اوقات فراغت کارکنان وظیفه باید زمینه‌های استمرار آموزش‌های نظامی، عقیدتی، سیاسی، ورزشی، خدماتی، فنی و حرفه‌ای و سوادآموزی در ضمن خدمت فراهم گردد.

تبصره ۱- دولت مکلف است امکانات، تجهیزات و اعتبارات مورد نیاز اجراء آموزش‌های مذکور را تأمین نماید.

تبصره ۲- آئین‌نامه اجرایی این ماده ظرف سه ماه توسط وزارت دفاع با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.»

۲۸. «ماده ۸۱ (الحاقی)- کلیه کارکنان وظیفه و عائله تحت تکفل آنها مطابق آئین‌نامه‌ای که از سوی وزارت دفاع با همکاری وزارت کشور و وزارت رفاه تهیه و پس از تأیید ستاد کل به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، تحت بیمه خدمات درمانی نیروهای مسلح قرار می‌گیرند.

تبصره ۱- این بیمه به مدت حداکثر یکسال پس از پایان خدمت دوره ضرورت تا زمانی که سربازان فوق‌اشغال به کار پیدا نکرده‌اند، استمرار خواهد یافت. تبصره ۲- دولت موظف است خانواده‌هایی را که با اعزام مضمول به خدمت سربازی از نظر تأمین معیشت زندگی با مشکل مواجه می‌شوند و قادر به امور خود نباشند، بر اساس مفاد قانون نحوه کمک به خانواده‌های مضمولینی که قدرت اداره معاش خود را از دست می‌دهند تا پایان خدمت تحت پوشش قرار دهد.»

ماده الحاقی - بار مالی ناشی از اجرای این قانون در سال ۱۳۹۰ بر اساس بند (۸۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور تأمین شد. بار مالی در سال‌های آتی در بودجه‌های سنواتی تأمین می‌شود.

۴-۲-۱- نظرات استدلالی

۴-۲-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد سابق شورای نگهبان در خصوص این مواد؛ یعنی عدم تعیین محل تأمین هزینه اجرای این مواد، اصلاح صورت گرفته صرفاً نسبت به سال جاری، رافع ایراد است ولی نسبت به سال‌های بعد کافی نیست، در نتیجه اصلاح به صورت کامل صورت نگرفته است و ایراد سابق شورا همچنان پابرجا است. توضیح آنکه، ذکر عبارت «بار مالی در سال‌های آتی در بودجه‌های سنواتی تأمین می‌شود»، به منزله تعیین محل تأمین هزینه اجرایی این مصوبه تلقی نمی‌شود و مغایرت با اصل ۷۵ را در این طرح برطرف نمی‌کند؛ چه آنکه از یک سو، مشخص نیست در سال‌های آتی، درآمدهای دولت به چه میزان است تا بتوان برآورد کرد که آیا امکان افزودن هزینه‌های جدید؛ از جمله هزینه اجرای این مصوبه در آن وجود دارد یا خیر. از سوی دیگر، این عبارت، اخبار در مقام انشاء است که بیانگر الزام دولت به پیش‌بینی این هزینه در قالب لایحه بودجه سال‌های آینده است که از این جهت نیز مغایر اصل ۵۲ قانون اساسی مبنی بر اختیار دولت در تهیه لایحه بودجه بر اساس نظرات کارشناسی خویش است. بله، در صورتی که تأمین اعتبار هزینه اجرای این مصوبه برای سال‌های آتی را مقید به وجود اعتبار کافی و پیش‌بینی در بودجه می‌کرد، ایراد مغایرت با اصول پیش‌گفته برطرف می‌شد.

۴-۲-۲- نظر شورای نگهبان

در خصوص ایراد بند (۲) این شورا^{۲۹}، اشکال معموله در خصوص سال جاری رفع گردیده، اما در مورد سال‌های آتی علی‌رغم اصلاح به عمل آمده، اشکال سابق کماکان به قوت خود باقی است؛ چنانچه مقید گردد «در صورت تأمین اعتبار در سال‌های آتی» اشکال مرتفع خواهد گردید.

^{۲۹} ایراد بند (۲) اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۲/۱۶: «با توجه به عدم اصلاح در خصوص اشکال بندهای (۶)، (۷)، (۸)، (۱۲) و (۱۳)*، ایراد سابق این شورا کماکان به قوت خود باقی است.»

* منظور از این اشکالات، ایرادهایی است که در اظهار نظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵ در بندهای (۶)، (۷)، (۸)، (۱۲) و (۱۳) آمده بود که بدین شرح است: «۶- ماده (۳۰)، (ماده ۴۲ مکرر)، از این جهت که افراد مشمول معافیت از پرداخت وجه را نسبت به قانون فعلی افزایش داده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۷- ماده (۳۸) در خصوص اصلاح ماده (۴۹)، تبصره های (۱) و (۳) این ماده از این جهت که موجب افزایش هزینه عمومی می‌گردد و طریق تأمین هزینه جدید معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۸- ماده (۴۰) در خصوص اصلاح ماده (۵۰) و ماده (۴۱) در خصوص اصلاح ماده (۵۵)، مواردی که نسبت به قوانین سابق از نظر حکم و موضوع تغییر یافته و به افزایش هزینه عمومی می‌انجامد و طریق تأمین آن معلوم نشده، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۱۲- در ماده (۷۴) الحاقی نظر به اینکه هزینه به میزان زائد بر مقررات قبلی پیش‌بینی شده است و طریق تأمین آن معلوم نگردیده، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شد.

۱۳- مواد (۷۸) و (۸۱) الحاقی و تبصره (۱) آن از این جهت که به افزایش هزینه عمومی می‌انجامد و طریق تأمین این هزینه‌ها معلوم نشده است، مغایر اصل ۷۵ قانون اساسی شناخته شدند.»

۳-۴- ماده ۳۲

"ماده ۳۲- ماده (۴۴) به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۴- مضمولین زیر حسب مورد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند:

- ۱- یگانه فرزند ذکور مراقب یا نگهدارنده پدر نیازمند مراقبت که قادر به اداره امور خود نباشد.
- ۲- یگانه مراقب یا نگهدارنده مادر فاقد شوهر.
- ۳- تنها برادر تنی سرپرست خواهر فاقد پدر، همسر و فرزند ذکور غیرمحبور.
- ۴- تنها برادر سرپرست برادر کبیر نیازمند مراقب و فاقد پدر و همسر و فرزند ذکور غیر محبور و فاقد شغل.
- ۵- یگانه سرپرست برادر کمتر از هجده سال تمام.
- ۶- یگانه نوه ذکور مراقب یا نگهدارنده جد فاقد فرزند یا جده فاقد شوهر و فرزند.
- ۷- مضمولی که همسرش فوت نموده و از او دارای فرزند صغیر بوده مادامی که ازدواج مجدد نکرده و یا دارای همسری که بعد از ازدواج معلول و نیازمند مراقبت باشد.
- ۸- از چند برادر واجد شرایط اعزام به خدمت در صورت اعزام یکی از برادران به خدمت یکی از برادران می‌تواند تا اتمام خدمت او از تعویق اعزام استفاده نماید.
- ۹- از خانواده‌ای که دو برادر خدمت سربازی را انجام داده باشند، صرفاً یک نفر از فرزندان از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند.
- ۱۰- یکی از فرزندان پسر سربازی که در حین خدمت سربازی فوت کند و یا یکی از فرزندان ذکور خانواده ای که یک فرزند آن خانواده در حین انجام خدمت سربازی فوت نموده باشد.
- ۱۱- مضمولی که تنها مراقب و نگهدارنده خواهر تنی فاقد شوهر باشد."

۳-۴-۱- نظرات استدلالی

۳-۴-۱-۱- دیدگاه مغایرت

از آنجا که نسبت به ایراد سابق شورای نگهبان راجع به این ماده (ابهام در خصوص اخذ تأییدیۀ فرماندهی کلّ قوا)، اصلاحی صورت نگرفته است، ایراد سابق شورا همچنان پابرجا است.

۳-۴-۲- نظر شورای نگهبان

نظر به اینکه در مورد بند (۱) ایراد این شورا^{۳۰} هیچ‌گونه اصلاحی به عمل نیامده، اشکال قبلی کماکان به قوت خود باقی است.

---

^{۳۰} ایراد بند (۱) اظهارنظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۸/۱۲/۱۶: «نظر به اینکه در مورد بند (۱) ایراد این شورا، هیچ‌گونه پاسخی داده نشده است، اشکال قبلی* کماکان به قوت خود باقی است.»

* منظور از اشکال قبلی، ایراد بند (۱) اظهارنظر شورای نگهبان نسبت به طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۸۷/۱۵ است که مقرر می‌داشت: «با توجه به اینکه بعضی از مواد مذکور در این مصوبه، نیاز به تأیید مقام معظم رهبری مدظله‌العالی دارد اعلام فرمائید آیا تأییدیه معظم له اخذ گردیده یا نه؟ پس از رفع این ابهام اظهار نظر خواهد شد.»

۵- بحث و بررسی شورای نگهبان پیرامون طرح اصلاح موادی از قانون خدمت وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳، مصوب ۱۳۹۰/۸/۲۲ مجلس شورای اسلامی (مرحله چهارم)

۵-۱- مواد ۴ و ۳۲

”ماده ۴ - بند «الف» ماده (۴) به شرح ذیل اصلاح و تبصره (۳) آن حذف می‌شود:

الف- مدت خدمت دوره ضرورت (۲۴) ماه است و در صورتی که مشمولان مازاد و یا کمتر از تعداد مورد نیاز باشد ستاد کل با کسب اجازه از فرماندهی کل آن را به کمتر یا بیشتر از مدت دوره ضرورت تغییر می‌دهد.

ماده ۳۲- ماده (۴۴) به شرح ذیل اصلاح می‌گردد:

ماده ۴۴- مشمولین زیر حسب مورد از انجام خدمت دوره ضرورت معاف می‌باشند:

۱- یگانه فرزند ذکور مراقب یا نگهدارنده پدر نیازمند مراقبت که قادر به اداره امور خود نباشد.

۲- یگانه مراقب یا نگهدارنده مادر فاقد شوهر.

۳- تنها برادر تنی سرپرست خواهر فاقد پدر، همسر و فرزند ذکور غیرمحبور.

۴- تنها برادر سرپرست برادر کبیر نیازمند مراقب و فاقد پدر و همسر و فرزند ذکور غیر محبور و فاقد شغل.

۵- یگانه سرپرست برادر کمتر از هجده سال تمام.

۶- یگانه نوه ذکور مراقب یا نگهدارنده جد فاقد فرزند یا جد فاقد شوهر و فرزند.

۷- مشمولی که همسرش فوت نموده و از او دارای فرزند صغیر بوده مادامی که ازدواج مجدد نکرده و یا دارای همسری که بعد از ازدواج معلول و نیازمند مراقبت باشد.

۸- از چند برادر واجد شرایط اعزام به خدمت در صورت اعزام یکی از برادران به خدمت یکی از برادران می‌تواند تا اتمام خدمت او از تعویق اعزام استفاده نماید.

۹- در مورد معافیت از انجام خدمت ضرورت یک نفر از فرزندان خانواده‌ای که دو برادر آنان خدمت سربازی را انجام داده باشند، ستاد کل نیروهای مسلح تصمیم‌گیری می‌کند.

۱۰- یکی از فرزندان پسر سربازی که در حین خدمت سربازی فوت کند و یا یکی از فرزندان ذکور خانواده‌ای که یک فرزند آن خانواده در حین انجام خدمت سربازی فوت نموده باشد.

۱۱- مشمولی که تنها مراقب و نگهدارنده خواهر تنی فاقد شوهر باشد.

۵-۱-۱- نظرات استدلالی

۵-۱-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

با توجه به اصلاح صورت گرفته راجع به این مواد؛ یعنی منوط شدن میزان مدت خدمت دوره ضرورت و همچنین معافیت‌های جدید برای مشمولان به تصمیم ستاد کل نیروهای مسلح و به تبع آن تأیید فرماندهی

معظم کل قوا، ایراد سابق شورا مرتفع گردیده است و بنابراین، این مواد مغایرتی با موازین شرع و قانون اساسی ندارد.

۵-۱-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مواد مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

۵-۲- مواد ۳۰، ۳۸، ۴۰، ۴۱، ۷۴، ۷۸ و ۸۱ الحاقی

”به منظور رفع ایراد شورای نگهبان در مواد ۳۰، ۳۸، ۴۰، ۴۱ این طرح، ۷۴ الحاقی، ۷۸ الحاقی و ۸۱ الحاقی به قانون، یک ماده به شرح ذیل الحاق و شماره مواد بعدی به ترتیب اصلاح می‌گردد:
ماده الحاقی- بار مالی ناشی از اجرای این قانون در سال ۱۳۹۰ بر اساس بند (۸۲) قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور تأمین شد. اجرای احکام مواد (۳۰)، (۳۸)، (۴۰) و مواد الحاقی (۷۴)، (۷۸) و (۸۱) این قانون در سال‌های آتی منوط به تأمین بار مالی مورد نیاز در بودجه‌های سنواتی است.”

۵-۲-۱- نظرات استدلالی

۵-۲-۱-۱- دیدگاه عدم مغایرت

با توجه به اصلاح صورت گرفته در این ماده، از آنجا که هزینه اجرای این مواد در سال‌های آتی، منوط به تأمین بار مالی مورد نیاز از سوی دولت در بودجه‌های سنواتی شده است، ایراد مغایرت با اصل ۷۵ قانون اساسی برطرف شده است؛ چه آنکه با این عبارت، در صورتی که دولت در لایحه بودجه، اعتبار لازم برای اجرای این مواد را در نظر بگیرد، این مواد اجرایی خواهند شد و در غیر این صورت، به دلیل عدم پیش‌بینی و تقبل هزینه‌های اجرایی از سوی دولت، اجرا نخواهند شد. همچنین، عبارت به کار رفته در این ماده، الزامی برای دولت در پیش‌بینی این هزینه‌ها در لایحه دولت ایجاد نکرده تا این ماده با اصل ۵۲ قانون اساسی و اختیار دولت در ارائه لایحه بودجه بر اساس نظرات کارشناسی خویش مغایرت پیدا کند. از این جهت، مصوبه مزبور مغایرتی با اصول قانون اساسی ندارد.

۵-۲-۲- نظر شورای نگهبان

شورای نگهبان، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، ماده مزبور را مغایر با موازین شرع و قانون اساسی تشخیص نداد.

نظر نهایی شورای نگهبان: مصوبه مجلس در خصوص طرح اصلاح موادی از قانون خدمت
وظیفه عمومی مصوب ۱۳۶۳، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و
قانون اساسی شناخته نشد.